

Teme i znanstveni dosezi Zbornika "Stoljeće Priča iz davnine"

Dunder, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:182014>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Paula Dunder

**TEME I ZNANSTVENI DOSEZI
ZBORNIKA STOLJEĆE PRIČA IZ
DAVNINE**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Paula Dunder

**TEME I ZNANSTVENI DOSEZI ZBORNIKA STOLJEĆE
PRIČA IZ DAVNINE**

Diplomski rad

MENTOR: prof.dr.sc. Diana Zalar

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

1.Uvod	1
2. MEĐUNARODNA ZNANSTVENA KONFERENCIJA STOLJEĆE "PRIČA IZ DAVNINE" IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	2
3. KNJIŽEVNOTEORIJSKI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE	3
3.1. <i>Animalno u svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić: Ana Batinić</i>	3
3.2. <i>Žanrovski obrasci fantastične književnosti u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Domagoj Brozović</i>	5
3.3. <i>Vodeni element i samocenzura bujica u djelu Ivane Brlić-Mažuranić: Nataša Govedić</i>	6
3.4. <i>Pukotine u "etici srca": Majčinska ljubav i koncept majčinske ambivalentnosti u Pričama iz davnine: Barbara Pleić Tomić</i>	7
3.5. <i>Tipologija ženskih likova u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Ivana Mijić Nemet</i>	8
3.6. <i>Bajka koja to nije- dva pristupa čitanju bajke Kako je Potjeh tražio istinu: Mirna Brkić Vučina</i>	10
3.7. <i>Žena, Majka, Mit: Žena ribara Palunka: Ivana Milković</i>	13
4. KNJIŽEVNOPOVIJESNI I OPĆEKULTURNI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE	14
4.1. <i>Nodilova mitološka razmatranja kao arhitekt Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Estela Banov</i>	14
4.2. <i>Ivana Brlić-Mažuranić na Liburniji: Vjekoslava Jurdana</i>	15
4.3. <i>Recepcija i nakladništvo Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić u prvih trideset godina nakon autoričine smrti 1938.: Berislav Majhut</i>	17
4.4. <i>Društveni i kulturni kontekst fin de sieclea i nastanka Priča iz davnina: Miriam Mary Brgles</i>	18
4.5. <i>Priče iz davnine i hrvatska moderna: o mitskom secesionizmu, folklornim šarama, neoromantizmu i antimodernizmu: Dubravka Zima</i>	19

4.6.	<i>Preplitanje mediteranske i slavenske baštine u Pričama iz davnine na primjeru Domaćih iz bajke: Mirjana Barović i Martina Novosel</i>	19
5.	JEZIČNO-STILSKI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE	20
5.1.	<i>Zlato i zlatno u Pričama iz davnine: Sanja Grakalić Plenković</i>	20
6.	ODGOJNO-OBRAZOVNI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE	21
6.1.	<i>Riječi iz davnine i djeca sutrašnjice: otkrivanje značenja arhaičnih riječi iz bajki Ivane Brlić-Mažuranić: Jelena Vignjević i Tea-Marija Šantić</i>	21
6.2.	<i>Odgojni aspekti Priča iz davnine- putokaz k trajnim vrijednostima: Ana Tereza Barišić</i>	22
6.3.	<i>Metodički aspekti i pristupi Pričama iz davnine: Edina Murtić</i>	23
7.	PRIJEVODI I ADAPTACIJE PRIČA IZ DAVNINE	24
7.1.	<i>Dramaturški izazovi Priča iz davnine: Iva Gručić i Maša Rimac Jurinović</i>	24
7.2.	<i>Uprizorenja Priča iz davnine: Dragica Dragun i Jasminka Mesarić</i>	25
8.	OPUS IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U KONTEKSTU HRVATSKE I SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI	26
8.1.	<i>Vile i njihovi imaginacijski srodnici: status i funkcija čudesnih bića u dijakronijskoj perspektivi hrvatske proze: Emilija Kovač</i>	26
8.2.	<i>Koncepcija stranog kao polazište interkulturalnih čitanja Ivane Brlić-Mažuranić: Kornelija Kuvač-Levačić</i>	26
8.3.	<i>Tema, naratologija, kultura i ideologija pripovijetki i pjesama Ivane Brlić-Mažuranić: Alojzija Tvorčić Kučko</i>	27
8.4.	<i>Mitološki likovi kao kompozicijska žarišta u Pričama iz davnine i odabranim djelima hrvatskih prozaista: Diana Zalar i Tea Sesar</i>	28

9. BAJKA- MODELI I PRISTUPI	29
9.1. <i>Queer bajke ili o otporu prikazivanja rodnih identiteta u suvremenim bajkama: Ivana Buljubašić</i>	29
9.2. <i>Kad princeza pobjegne iz zamka- feminističke bajke suvremene argentinske književnosti: Vedrana Lovrinović</i>	30
10. ZAKLJUČAK	31
11. LITERATURA	34
12. Izjava o izvornosti diplomskog rada	38

SAŽETAK

Teme i znanstveni dosezi Zbornika *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić:

Ovaj rad obrađuje odabrana djela Zbornika *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. Zbornik se sastoji od sedam tematskih jedinica ("Književnoteorijski aspekti *Priča iz davnine*", "Književnopovijesni i opće kulturni aspekti *Priča iz davnine*", "Jezično-stilski aspekti *Priča iz davnine*", "Odgojno obrazovni aspekti *Priča iz davnine*", "Prijevodi i adaptacije *Priča iz davnine*", "Opus Ivane Brlić-Mažuranić u kontekstu hrvatske i svjetske književnosti", "Bajka modeli i pristupi"). Rad je rezimirao svih sedam tematskih jedinica (po odabranim poglavljima). Osim Zbornika, rad se dotiče i Međunarodne znanstvene konferencije "Stoljeće *Priča iz davnine*" koja je prethodila stvaranju ovog Zbornika. Održala se u Zagrebu od 12. do 15. listopada 2016. godine povodom stogodišnjice prvog objavljivanja zbirke *Priče iz davnine*. Kroz rad, analizira se opus, život i djelo Ivane Brlić-Mažuranić, politika i kultura 20. stoljeća u kojem je Ivana živjela kao i položaj književnosti tog vremena. Osima toga, osvrće se i na razvitak književnosti, kao posljedica razvoja društva i kulture te nove poglede i autore kao i njihov utjecaj na nove naraštaje.

Ključne riječi:

Ivana Brlić – Mažuranić; *Priče iz davnine*; Zbornik *Priče iz davnine*; Međunarodna znanstvena konferencija; odabrana poglavlja

SUMMARY

Topics and scientific achievements of the Collection *Priče iz davnine* by Ivana Brlić-Mažuranić:

This paper deals with selected works of the Collection "Priče iz davnine" by Ivana Brlić-Mažuranić. The Collection consists of seven thematic units ("Literary-theoretical aspects of *Priče iz davnine*", "Literary-historical and general cultural aspects of *Priče iz davnine*", "Linguistic and stylistic aspects of *Priče iz davnine*", "Educational aspects of *Priče iz davnine*", "Translations and adaptations *Priča iz davnine*", "Opus of Ivana Brlić – Mažuranić in the context of Croatian and world literature", "Fairy tale models and approaches"). The paper summarized all seven thematic units (by selected chapters). In addition, the paper also touches on the International Scientific Conference "Stoljeće Priča iz davnine", which preceded the creation of this Collection. It was held in Zagreb from 12th to 15th of October 2018 on the occasion of the centenary of the first publication of the Collection "Priče iz davnine". Throughout the opus, life and work of Ivana Brlić-Mažuranić, politics are analyzed, and the culture of the 20th century in which Ivana lived as well as the position of literature at that time. In addition, the work looks back at the development of literature, as a consequence of the development of society and culture, and also new views and authors as well as their impact on new generations.

Key words

Ivana Brlić-Mažuranić; *Priče iz davnine*; the Collection of *Priče iz davnine*; the International Scientific Conference; selected chapters

1. UVOD

Ovaj rad obrađivat će odabrana djela iz Zbornika *Stoljeće Priča iz davnine* koji je nastao povodom obilježavanja stogodišnjice prvog objavljivanja zbirke bajki *Priče iz davnine* Ivane Brlić- Mažuranić 1916. godine. *Priče iz davnine* zbirka su od osam bajki (*Šuma Striborova, Regoč, Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica, Kako je Potjeh tražio istinu, Lutonjica Toporko i devet župančića, Ribar Palunko i njegova žena, Sunce djever i Neva Nevičica, Jagor*) čiju radnju nose likovi iz slavenske mitologije. "Posluživši se oblikom bajke, s pomoću fantastike stvara autonomni svijet davnine u kojem se mitska slika svijeta spaja sa secesijskim stiliziranom slikom vremena, prostora, likova i događaja." (Hrvatska enciklopedija, 2012). Prvo izdanje 1916.godine imalo je šest bajki, ali u trećem, 1926.godine su se nadodale *Lutonjica Toporko i devet župančića* i *Jagor* te je time upotpunjen njezin sadržaj kakav je danas svima poznat. Zbirka *Priče iz davnine* najpoznatije je i najprevođenije djelo Ivane Brlić-Mažuranić te se smatra da je njime ostvarila svoj književni vrhunac. Zborniku je prethodila Međunarodna znanstvena konferencija *Stoljeće "Priča iz davnine"* koja se održala u Zagrebu od 12. do 15. listopada 2018. godine. Rad će se dotaknuti Konferencije koja se referirala na različite pristupe *Pričama iz davnine* od kulturoloških, književnopovijesnih, preko književnoteorijskih, jezično – stilističkih do metodičkih (odgojno – obrazovnih).

Zbornik se sastoji od sedam tematsko - strukturalnih cjelina pa stoga i ovaj rad obuhvaća i sažima tih sedam tema: Prva tema je "Književnoteorijski aspekti *Priča iz davnine*" gdje se analiziraju različiti aspekti *Priča iz davnine*, od animalnog (Batinić), preko autobiografije (Brkić Vučina), žanrovskih obrazaca fantastike (Brozović), motiva vode (Govedić), tipologije ženskih likova (Mijić Nemet), rodnih određenja (Milković), do uloge majke (Pleić Tomić). Druga tema je "Književnopovijesni i opće kulturni aspekti *Priča iz davnine*", gdje se obrađuju teme mitologije i usmene književnosti (Banov, Banović i Novosel), promatra se društveni i kulturni kontekst *Priča iz davnine* na kraju 20.stoljeća (Brgles), problematizira se nakladništvo, tržište i mediji (Majhut) te se analiziraju *Priče iz davnine* u kontekstu hrvatske moderne (Zima). Treća tema je "Jezično-stilski aspekti *Priča iz davnine*", gdje se razmatraju jezične problematike poput

uloge motiva zlata i zlatnoga (Grakalić Plenković). Četvrta tema je "Odgojno obrazovni aspekti *Priča iz davnine*", gdje su djela koja analiziraju odgojno obrazovni potencijal *Priča iz davnine*, opisuju se metodički pristupi, terenska nastava, likovne mogućnosti sa studentima i školarcima te otkrivanje arhaičnih riječi sa djecom predškolske dobi (Barišić, Murtić, Vignjević i Šantić). Peta tema je "Prijevodi i adaptacije *Priča iz davnine*", gdje su prikazani prijevodi, emocionalni frazemi, antroponimi te posebice dramaturške teme (Dragun i Mesarić, Gruić i Rimac Jurinović). Šesta tema je "Opus Ivane Brlić-Mažuranić u kontekstu hrvatske i svjetske književnosti", gdje se ulazi u širinu stvaralaštva Ivane Brlić Mažuranić, razmatra se oblikovanje čudesnih bića (Kovač), koncepcija stranog u interkulturalnom čitanju (Kuvač-Levačić), mitološki likovi kao kompozicijska žarišta (Zalar i Sesar) te ideološka dimenzija autoričina stvaralaštva (Tvorić Kučko). Sedma i posljednja tema je "Bajka – modeli i pristupi" gdje se problematizira rodni identitet u bajkama (Buljubašić) i feminističke bajke (Lovrinović). Iz svake od sedam glavnih tema, odabrano je nekoliko radova različitih autora iz različitih dijelova Hrvatske, a i šire te se pokušala prikazati srž Zbornika vođenog lajtmotivom *Priča iz davnine*, Ivane Brlić-Mažuranić, njezina života i stvaralaštva te sociokulturni i sociohistorijski činitelji koji su utjecali na stvaranje tih djela. Djela iz Zbornika analiziraju autoričin stvaralački opus, hrvatsku i svjetsku književnost općenito, ali se isto tako i problematizira bajka kao specifičan književni žanr.

2. MEĐUNARODNA ZNANSTVENA KONFERENCIJA STOLJEĆE "PRIČA IZ DAVNINE" IVANE BRLIĆ- MAŽURANIĆ

Međunarodna znanstvena konferencija Stoljeće "Priča iz davnine" održala se u Zagrebu od 12. do 15. listopada 2018. godine povodom stogodišnjice prvog objavljivanja zbirke *Priče iz davnine*. Međunarodna znanstvena konferencija koju je inicirala i organizirala Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti (HIDK), a suorganizatorski poduprle Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti te Matica hrvatska, provedena je s ciljem okupljanja znanstvenika i stručnjaka iz Hrvatske i inozemstva u nastojanju da se kritički preispitaju mnogobrojni aspekti ove jedinstvene prozne zbirke. Zbornik je rezultat i vrhunac tih nastojanja, točnije, sadrži većinu radova izloženih na trodnevnoj zagrebačkoj konferenciji. Zbornik se sastoji od sedam tematsko-strukturalnih cjelina: „Književnoteorijski aspekti *Priča iz davnine*“,

„Književnopovijesni i opće kulturni aspekti Priča iz davnine“, „Jezično-stilski aspekti Priča iz davnine“, „Odgojno-obrazovni aspekti Priča iz davnine“, „Prijevodi i adaptacije Priča iz davnine“, „Opus Ivane Brlić-Mažuranić u kontekstu hrvatske i svjetske književnosti“ te „Bajka – modeli i pristupi“. Ukupno, Zbornik sadrži 62 rada koje potpisuje 78 autora. Na hrvatskome jeziku napisano je 58 radova, dok su 4 rada na engleskome jeziku. Konferencija je, osim povodom stogodišnjice, nastojala uokviriti život i stvaralaštvo Ivane Brlić-Mažuranić te istaknuti svu njezinu dubinu i kompleksnost, njezinu aktualnost tematike i razvoj suvremene književne i kulturne teorije. Djela Zbornika koja su prikazana na Konferenciji analiziraju autoričin stvaralački opus, hrvatsku i svjetsku književnost općenito, ali se isto tako i problematizira bajka kao specifičan književni žanr.

3. KNJIŽEVNOTEORIJSKI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE

3.1. Animalno u svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić: Ana Batinić

Batinić(2018) kaže kako Ivana Brlić-Mažuranić, iako je svoju mladost proživjela u urbanim sredinama imala je bogato iskustvo s prirodom – u Ogulinu i Karlovcu u djetinjstvu, kod bake i djeda u zagrebačkoj Jurjevskoj ulici, ljetnikovcu Hališe na Varaždin Bregu, Brodu na Savi (današnji Slavonski Brod) gdje se nakon udaje i doselila te Brodsko Brdo (danas Brodsko Vinogorje) u ljetnikovac Brlićevac. Upravo na ljetnikovcu za vrijeme toplih ljetnih večeri Ivana bi dobivala ideje, misli, zagonetke i predodžbe koje bi u zimu pretočila na papir. Prema Batinić(2018) , u tom vremenskom razdoblju u kojem je Ivana živjela, kraj 19.stoljeća i početak 20.stoljeća živjelo se tradicionalnim svjetonazorom gdje se veoma cijenila priroda, njezina vrijednost i ljepota, ali u okvirima kršćanskog antropocentrizma, što bi značilo hijerarhijski pogled na svijet. Bog je bio na prvom mjestu, zatim čovjek, a tek onda životinje. Životinje su imale nekoliko uloga od čega je prvenstvo imala ekonomska uloga – hrana, odjeća, radna snaga, proizvodnja, promet, liječenje i zaštita. U drugom planu je bila društvena uloga životinja – ljubav, društvo i briga za njih. Na imanju Brlićevih, Ivana je bila okružena gotovo svim vrstama domaćih životinja, a osim životinja voljela je i biljke te se bavila vrtlarstvom, cvjećarstvom i vinogradarstvom. Imajući to u vidu može se zaključiti da je Ivanin svijet velikim dijelom sačinjen od

suživota sa životinjama pa ne čudi što je u svoje bajke unosila likove životinja. Iako bajke, u kojima se očekuje fantastično, pojavljuju se stvarne životinje. Dječja psihologinja, prema Batinić(2018) objasnila je zašto djeca u bajkama vole i poistovjećuju se lako sa životinjskim likovima. Ona tvrdi da djeca, kao i mladunčad drugih vrsta osjećaju manji strah prema drugim vrstama (za razliku od odraslih), a životinjske vrste imaju juvenilne karakteristike koje zadržavaju i u odrasloj dobi pa ih djeca gledaju kao svoje vršnjake. Melson (2001), prema Batinić (2018). Književna animalistika proučava se stoga sve više te sve češće prodire u dječju književnost. Batinić (2018) ističe kako Ivana Brlić- Mažuranić u svojim bajkama koristi i zooporedbe kao opis ljudskih stanja, najčešće stereotipno u pozitivnom i u negativnom smislu, npr. "snahini rukavci su bijeli i vezeni kao krila leptirova" (Batinić 2018., prema Brlić-Mažuranić 2011), "baka se nasmije kao grlica" (Batinić 2018., prema Brlić-Mažuranić 2011), "Domaći zvuče kao da žvrgolje vrapci pod strehom" (Batinić 2018., prema Brlić-Mažuranić 2011). Takve zooporedbe kako kaže Batinić(2018) Ivana koristi i u privatnom životu što se saznaje iz pisama koje je slala, primjerice majci iz Broda gdje i stanja svojih ukućana uspoređuje sa životinjama primjerice za supruga piše da "spava kao puh", a za kćer Nadu da "kašlje i kiše kao mala maca" pa stoga nije neobično da svoj vokabular unosi u svoje bajke. Osim zooporedbe Batinić(2018) ističe kako Ivana Brlić-Mažuranić u bajkama koristi životinjske likove, međutim oni su rijetko glavni akteri bajke, a često pomoćnici u savjetodavnoj ili aktivnoj ulozi. Tako je, kako navodi Batinić(2018) primjerice u *Jagoru* buša-riđa krava lik pomagača, majke, savjetnice, učiteljice, hraniteljice i spasiteljice ili u *Regoču* brzi vranac kojeg Kosjenka jaše do Legena ili u *Šumi Striborovoj* Domaći koji su bakini pomoćnici. Također navodi kako se životinje u njezinim bajkama pojavljuju i na još jedan način, a to je preobrazba. Ljudski likovi se mogu preobraziti u životinjske i obrnuto. Primjerice u bajci *Sunce djever i Neva Nevičica*, baka Mokoš koja je mogla poprimati obličje bake, djevojke, prepelice, zmije i vrane ili u bajci *Ribar Palunko i njegova žena*, pokojna majka Palunkove žene pojavljuje se u obličju košute i sl. To otvara još jedno pitanje po temi odnosa ljudi i životinja u bajkama, a to je međusobna komunikacija. Batinić(2018) naglašava kako ljudi i životinje komuniciraju ili ljudskim jezikom bez pretpostavke jezične barijere, ili komuniciraju zvukom ili nijemim jezikom što je bitna stvar jer se poznavanje neljudskog jezika smatra privilegijom te onaj koji ga govori mora biti specifičan lik. Pojava animalnog u Ivaninim bajkama nema didaktičnu niti ćudorednu ulogu, oni su tu kako bi bili pomalo

antropomorfizirani pomagači, vodiči i savjetnici koji svojim djelima utječu na tijek i ishod priče. Neizostavni su i nimalo manje važni jer su i Ivani predstavljali načelo sklada, utjehu i nadahnuće koje je crpila iz života.

3.2. Žanrovski obrasci fantastične književnosti u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Domagoj Brozović

Priče iz davnine se tradicionalno kategoriziraju kao bajka. Crnković i Težak (2002) Ivaninu autorsku bajku kategoriziraju između narodne bajke i vlastite inačice narodnih motiva koje naginju prema fantastičnoj književnosti. Postoje teorije i razdiobe mišljenja u tome gdje je granica i koja je razlika između fantazije i bajke. S obzirom da postoje brojna preklapanja postoje i brojna različita mišljenja. Propp (1928) specificira bajku prema njenoj kompoziciji, strukturi, svijetu ideja, likova, jezičnih izražajnih sredstava, strukturi koja predstavlja jedinstvo poetike. Ima svoje funkcije i stalne, nepromjenjive elemente. Problem Proppove teorije jest u tome što se njegove definicije mogu lako primijeniti i na znatan drugi broj književnih tekstova, pa i na sferu popularne kulture (od reklama do ljubavnih romana). Luthi (1947) također ne definira bajku u osloncu na čudesno samo po sebi. Ono je za njega samo element radnje, izraz specifičnog apstraktnog stila bajke (neimenovanost, formulaičnost). Bajka se realizira kroz vanjske manifestacije unutrašnjih doživljaja, kroz akciju i djelovanje junaka. Motivi se sublimiraju, pa se gubi pojedinačnost. Nema distance između realnog i irealnog svijeta. Svijet bajke je jednodimenzionalan. Stoga čudesno nikoga ne čudi. Ono se prima kao samorazumljivo. Moorcock (2004) prema Brozović (2018) nudi drugo objašnjenje distinkcije bajke i fantazije. Ključ distinkcije je u autorskoj intenciji i medijskoj prezentaciji fantastičnog materijala. Odnosno, moderna fantastična djela namjerno su fantastična, dok su tradicionalna i usmeno prepričavana djela pričana kao stvarni događaji. Osim toga, u svijetu bajke i fantazije koriste se termini kao primarni i sekundarni svijet. Primarni svijet je svijet kakvog svi poznajemo, naša svakodnevica i realnost, dok je sekundarni svijet onaj fantastični, u kojem vrijede druga pravila. Mendelson (2008) prema Brozović (2018) stvara četiri kategorije klasifikacije fantastične književnosti. Prva je kategorija "Portala i potrage" gdje su primarni i fantastični svijet međusobno razgraničeni i ne upliću se jedan u drugi, ali postoji portal, odnosno poveznica dvaju svjetova. Npr. u Lewisovoj Narniji poveznica je ormar, u Carrollovoj Alisi to je ogledalo, u Baumovu Ozu to je tornado. U pričama iz davnine također postoje portali i potrage, ali ti motivi odskaču od pravila. U *Šumi Striborovoj* to

je Čarobna Šuma Striborova, a ono što odskače od pravila u toj bajci je to što se pojavljuje mogućnost prelaska iz sekundarnog svijeta u drugi sekundarni svijet, dok se prelazak obično događa iz primarnog u sekundarni. Osim portala u Brličkinim bajkama, prema Brozović (2018) pojavljuje se i motiv potrage. Međutim, kako navodi Brozović(2018) i ovdje se javlja devijacija od pravila. U pravilu je glavni lik dobio konkretan zadatak, nametnutu misiju koju mora riješiti i kreće u potragu. U bajci *Kako je Potjeh tražio istinu* već u naslovu se naglašava motiv potrage. Glavni lik ne zna što traži, ali upravo ta potraga biva ključan trenutak radnje te dovodi do unutarnje transformacije lika. U bajci *Regoč* također likovi nemaju točno određenu misiju niti cilj, već se radnja događa spontano i slučajni je splet okolnosti koji također mijenja stajališta likova. Druga kategorija je Preplavljujuća fantastika. Svijet u kojem je sekundarni svijet jedini koji postoji te ga se shvaća kao realni bez preispitivanja. Najbliže tome su znanstvenofantastična djela. U Pričama iz davnine nema preplavljujuće fantastike, jasna je razlika između realnog i fantastičnog svijeta, međutim, likovi iz stvarnog svijeta se na čude postojanju fantastičnih likova. Primjerice u *Šumi Striborovoj*, baka se ne čudi postojanju Domaćih, ili u bajci *Kako je Potjeh tražio istinu*, Potjeh i njegova braća se ne čude postojanju antropomorfiziranih bjesova. Prema Brozović(2018) u preplavljujuću fantastiku stoga spadaju sve bajke, autorske i ne autorske jer je stupanj kohezije fantastičnog i realnog toliko visok da se ni likovi ni čitatelj ne čude. Upadajuća fantastika treća je kategorija. Fantastični elementi upadaju u realistični svijet te unose u njega uzročno-posljedični kaos. Glavni likovi ne prolaze kroz transformaciju i čude se, dive se i strahuju od fantastičnog. Primjer upadajuće fantastike bili bi zombiji, vukodlaci, duhovi, vampiri i sl. U *Šumi Striborovoj* to je lik snahe – guje koja pada iz fantastičnog u svakodnevni, primarni svijet. Posljednja kategorija je Rubna fantastika, najrjeđi tip, sličan upadajućoj, ali ostavlja čitatelja u oklijevanju. Primjer toga je Gregor Samsa u Kafkinu Preobražaju kada se glavni lik pretvori u kukca i to mu nije čudno, ali čitatelj se pita je li čudno, bi li trebalo biti i zašto protagonistu nije. U *Pričama iz davnine* ovaj tip nije uočen, ali i u svjetskoj književnosti rubna fantastika nije česta pa njezin izostanak ovdje niti ne čudi.

3.3. Vodeni element i samocenzura bujica u djelu Ivane Brlić-Mažuranić: Nataša Govedić

Prema Govedić (2018), Ivana Brlić-Mažuranić koristi motiv vode kao motiv odrastanja, osamostaljivanja. Govedić (2018) daje primjer bajke *Kako je Potjeh tražio*

istinu, postavlja element brane koja je priječila riječni tok dok je Potjeh odrastao kod kuće, a kada je otišao brana je popustila i tok je išao slobodno, što je bio simbol odrastanja i sazrijevanja; U bajci *Ribar Palunko i njegova žena* navodi kako se pojavljuje dar i motiv vode koji liječi; U bajci *Regoč* – poplava koja razrješava sukob dva sela... Motiv vode crpi iz Slavske mitologije gdje voda ima moć ozdravljenja bolesnih, slijepih, vraćanja mrtvih u život i obrnuto. Izuzetno opasna i moćna, nikad ne utječe na dvoje ljudi jednako. Motiv vode kako tvrdi Govedić (2018) zato je povezan s razdobljem u kojem je Ivana živjela. Patrijarhalno, gdje žena nije imala mnogo prava niti je mogla imati ikakvu političku ulogu. Uloga žene je bila majka, kućanica, njegovateljica. Upravo simbol vode koji označava žensku moć, kreativnost katarzu, u kontradikciji je s vremenom u kojem živi te bi se moglo reći u sukobu je s njim te ga je Ivana koristila kao svojevrsnu moć na području u kojem je mogla, s druge strane predstavlja transformaciju, a ne destrukciju.

3.4. Pukotine u "etici srca": Majčinska ljubav i koncept majčinske ambivalentnosti u Pričama iz davnine: Barbara Pleić Tomić

"U Pričama iz davnine prevladava poezija kuće, doma i tipičan slavenski ambijent"(Crnković, 1990, prema Pleić Tomić 2018). Hranjec (2009), prema Pleić Tomić (2018) "ženska narav" sklonost prema poeziji doma, obitelji i majčinstva" objašnjava preko veće zastupljenosti ženskih autora u području dječje književnosti nego muških autora. Smatra se da je Ivana bila skrbno- pedagoški motivirana autorica te je takve likove u svojim bajkama i stvarala. Utjecaj kršćanstva i tradicije na stvaralaštvo- "Majčinstvo koje je u kršćanskoj ideologiji utjelovljeno u figuri Djevice Marije, Kristove majke izvor je simbolički snažnih, ali i izrazito kontradiktornih impulsa. Kako ističe Julija Kristeva (1985), prema Pleić Tomić(2018) "nema sumnje kako je kršćanstvo najsofisticiraniji simbolički konstrukt u kojemu ženskost... ograničena Majčinskim" pri čemu se zazorni tjelesni, psihički i emocionalni aspekti majčinstva potiskuju kako bi majku pozicionirali isključivo kao "dobrohotnu, svetu, čistu, aseksualnu skrbnicu" (Rich 1986), prema Pleić Tomić(2018) sposobnu isključivo za "bezgraničnu i neegoističnu majčinsku ljubav"(Šicel 1970), prema Pleić Tomić(2018) koja se "hiperbolirana i idealizirana"(Hranjec2009), prema Pleić Tomić(2018) pripisuje majčinskim likovima koji nastanjuju *Priče iz davnine*. Ivana Brlić-Mažuranić se u svojim djelima odmiče od klasičnog patrijarhalnog pogleda na

majčinstvo, ono to nadilazi u bajkama gdje majke dobivaju nadljudsku snagu i nesebičnost. Primjerice u *Ribar Palunko i njegova žena*, žena je bezimena lik bez identiteta, ali se sva destrukcija događanja radi njezine ljubavi ispravlja te je heroj priče koji vraća svoju izgubljenu obitelj na okup. U *Šumi Striborovoj* majčina ljubav je vrhunac ljudskog bivanja i etičnosti i emocionalnosti, emocija koju samo majka može shvatiti, koju ima prema svome djetetu, koja je spremna žrtvovati sve svoje za dobrobit svoga djeteta.

3.5. Tipologija ženskih likova u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Ivana Mijić Nemet

Mijić Nemet (2018) tvrdi da iako stereotipni ženski likovi, podjednako se pojavljuju u bajkama kao i muški likovi, što daje dojam da su *Priče iz davnine* veoma pomno, smisaono- semantički pisane. Osim toga smatra da simetričnost i jednaka zastupljenost dobro se opimjeruje već i u nekim naslovima bajke, ali osim glavnih likova, ravnoteža je uspostavljena i sa sporednim. Kratki, ali jasni primjeri ravnoteže muških i ženskih likova bili bi Regoč/Kosjenka (*Regoč*); Neva Nevičica/Oleh ban (*Sunce djever i Neva Nevičica*); Palunko ribar/njegova žena (*Ribar Palunko i njegova žena*); bratac Jaglenac/sestrica Rutvica (*Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*); vile zatočenice/Zmaj Ognjeni (*Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*) itd. Ivana Mijić Nemet (2018) u svom članku radi nekoliko podjela ženskih likova; prva podjela je prema vrsti, gdje dijeli tri vrste ženskih likova od čega je prva ljudska vrsta, zatim životinjska vrsta te natprirodna vrsta bića.

Prema prvoj podjeli, ljuska vrsta obuhvaća nekoliko tipova ženskih likova. To je *Mrtva majka*, koja ima značajniju ulogu nego što imaju živi roditelji, gdje se pojavljuju u drugim oblicima i simbolima te svojoj djeci pokazuju put, savjetuju i ohrabruju ih. Primjerice u bajci *Ribar Palunko i njegova žena*, majka Palunkove žene pojavljuje se u obliku košute te savjetuje svoju kćer. Naravno, i ti likovi majki su također tradicionalni te kao takvi na isti način nastoje oblikovati svoje kćeri – poslušne, požrtvovne, ljubazne, nesebične i sl. To je zatim i *Dobra majka*, koja dijeli neke sličnosti sa prethodnom. Ona je također požrtvovna, pristojna, brižna, simbol sigurnosti i doma, orijentirana na obitelj. Umire ili odmah na početku ili strpljivo čeka uz ognjište dok joj se dijete ne vrati kući. Međutim, Ivana Brlić-Mažuranić u nekim bajkama ipak ima odstupanja od tog stereotipa, a opravdava ih time što su likovi veoma karakterizirani pa su vođeni emocijama koje autorica sama namjenski opisuje.

Primjerice u bajci *Šuma Striborova*., stara majka, vođena ljubavlju prema sinu napušta svoj dom kako bi ga pronašla. Zatim se navodi lik *Dobre pomajke* čija je glavna uloga zaštita i iskazivanje ljubavi za one likove koji majku nemaju. Često su to bake koje predstavljaju arhetip majke, prenose znanja, mudrost i magiju. Primjer dobre pomajke imamo u bajci *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* ili *Lutonjica Toporko i devet župančića*. Osim dobrih pojavljuju se i zli likovi, stoga imamo lik *Zle majke* čija je glavna uloga narušavanje obiteljske atmosfere što ju čini pokretačem radnje jer tim lošim obiteljskim odnosima glavnom liku obično omogućuje (daje razlog) da ode od kuće, zaputi se u avanturu ili na putovanje. U *Pričama iz davnine* samo je jedan lik zle majke, u bajci *Sunce djever i Neva Nevičica*. Mijić Nemet (2018) navodi kako sličnosti sa ulogom zle majke postoje i u originalnim verzijama braće Grimm, ali su kasnije izmijenjene u zle maćehe, ali njihova uloga/poanta je ostala ista- narušavanje obiteljske ravnoteže/pokretač radnje. To nas dovodi do sljedeće vrste, *Zle pomajke* koje su negativni arhetipovi majke. Karakterizira ju mržnja prema djeci, koja zna kulminirati do pokušaja ubojstva, često manipuliraju svojim muževima, očevima te djece kako bi i sami zanemarili svoju djecu. Osim toga često su znalci biljaka i trava, što se inače povezuje sa babama, vješticama i staricama, koje su tipične antagonistice bajki. Primjer zle pomajke u *Pričama iz davnine* nalazimo u bajci *Jagor*, žena koja nema svoje djece, ali okarakterizirana kao "zla, pakosna i nemilosrdna kao zla godina"... "muža je zatravila svakojakim travama, te on za sina i ne mari...". Osim likova majki pojavljuje se i lik nevjeste. *Dobra nevjesta* bajkovita je, mlada, lijepa, spremna na služenje, milostiva, ljubazna, brižna i čista srca. Rutvica (*Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*), Neva Nevičica (*Sunce djever i Neva Nevičica*) primjeri su dobre nevjeste. Naglašeno je i da je plodna, jer je veoma bitno bilo osnivanje nove obitelji po završetku bajke, nakon svadbe i slavlja. Naravno gledano u kontekstu patrijarhalnog društva, brak bez djece nije imao smisla. U suprotnosti dobroj, pojavljuje se i *Zla nevjesta*. Karakteriziraju ih tipični ženski grijesi, arogancija, oholost, ponos, taština, pohlepa, proždrljivost... te su potencijalno opaka bića koja ugrožavaju opstanak obitelji ili društva. Primjeri tih likova bili bi Ohola carevna (*Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*) te snaha-guja (*Šuma Striborova*).

Druga vrsta ženskog tipa likova je životinjska. Životinjski likovi u *Pričama iz davnine* uvijek su pomagači ili savjetnici pa tako i ženski životinjski likovi. Velikom većinom su pozitivni likovi uz jednu iznimku – medvjedica Medunka u bajci *Bratac*

Jaglenac i sestrice Rutvica. Ono što treba naglasiti je da iako su životinjski likovi i pomagači (sporedni likovi), kao ženski imaju također tipične ženske uloge, uloge majke, brige, ljubavi, pomaganja i zaštite. Likovi koji se pojavljuju su npr. kravica bušica i riđa kozica u *Jagoru*.

Treća vrsta ženskog tipa likova su natprirodna bića. Bića koja djeluju na fantastične i čudesne načine. (Kosjenka; Mokoš) Prikazana su najčešće kao ambivalentna bića, a u *Pričama iz davnine* izdvajaju se dva tipa. Vila je prvi tip, pozitivan lik, visokog morala koji je spreman naškoditi ili kazniti ljude za počinjena nedjela. Prinose sreću, prinose poljima, daruju ljude srebrom, pomažu u svakodnevnim poslovima, vidaju rane... Primjer vila su Kosjenka, Zora-djevojka. Drugi je tip Vještica, lik demonskih svojstava – preobražava sebe ili druge ljude u životinje ili predmete. Mokoš (*Sunce djever i Neva Nevičica*) ili baba Poludnica (*Jagor*). One su ambivalentni likovi koje ne karakteriziraju niti muške niti ženske osobine. Obično ih se sreće u graničnim prostorima gdje glavnom liku pokušava pomoći riješiti problem ili odsjeći glavu, ali može postati i pomagač. Karakterističnog su izgleda, stare, ružne, zapuštene sijede kose, grbavog nosa. Poneke imaju i rogove ili rep, dlakave noge, dvostruki niz zubi i sl. U bajkama Ivane Brlić-Mažuranić iako ne lete na metlama i ne izazivaju bolest i dalje su strogo karakterizirane prema folklornoj normi, odnosno imaju demonsku, mračnu stranu i potencijalno su opasna za ljudska bića.

3.6. Bajka koja to nije- dva pristupa čitanju bajke Kako je Potjeh tražio istinu: Mirna Brkić Vučina

U *Pričama iz davnine* pojavljuju se suodnosi kršćanskih i slavenskih mitoloških elemenata. *Priče* autorica Brkić Vučina (2018) stoga dijeli u dvije skupine: u pretkršćansku, slavensku skupinu idu *Kako je Potjeh tražio istinu*, *Ribar Palunko i njegova žena*, *Sunce djever i Neva Nevičica*, a u kršćansku skupinu idu *Šuma Stiborova*, *Jagor*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* te *Lutonjica Toporko i devet župančića*. Međutim, bajka *Kako je Potjeh tražio istinu* u sebi sadržava elemente obje skupine. Prema Brkić Vučina (2018) pojavljuju se likovi i elementi za koje vjeruje da su poveznica sa kršćanstvom, ali ujedno su i poznata imena preuzeta od slavenskih božanstava. Primjerice lik Svarožića opisan je kao sunce na izlasku u obliku prekrasnog mladića. Prema mitološkoj literaturi on je sin Svarogov, ali prema kršćanstvu on je poveziv s likom Isusa zbog motiva svjetla. Prema *Matejevu evanđelju* ,prema Brkić Vučina(2018) piše: "Nakon šest dana uze Isus sa sobom Petra, Jakova i Ivana... I zasja

mu lice kao sunce, a haljine mu postadoše bijele kao svjetlost." Ivana Brlić- Mažuranić u bajku uvodi zatim i negativnog lika, Bjesomara. Postoje razni izvori koji objašnjavaju ime Bjesomara, ali svi se slažu oko istog, da je zli demon/duh/vještac, vladar svih zloduha kojeg karakterizira obuzimanje ljudi i činjenje zlih djela, prepuštanje porocima i dr. Bjesomar je vladar bjesova, a njih se tumači kao duhove prirode koji su nekad bili jedno, zatim su se odijelili na dobre i na zle, od nezbrinutih duša mrtvih predaka. Drugo tumačenje je kršćansko, nisu se pomirili s kršćanskim bogom niti vjerom te su oni pali anđeli koji se nisu pokorili svojoj prirodi te su kao takvi na zemlji poprimili životinjska obličja poput crnih dlaka, perja, papaka i rogova. Ivana Brlić -Mažuranić ih opisuje kao "sitni, nakazni, guravi, mrljavi, razroki...luda i bezglava čeljad, koja niti je za posao niti kome može nauditi dok ih koji čovjek ne primi k sebi." Dakle ne mogu vladati čovjekom dok ih on ne pusti sebi, isto kao i kršćanski opis demona, maloprije spomenut kod Bjesomara. Bjesovi su u ovoj bajci i inkarnacija unutarnjih demona svakog brata, koji "izlaze na površinu". Marun želi bogatstvo i prepušta bijesu da ovlada njime, kao njegov brat Ljutiša koji je željan moći i sile. S druge strane Potjehov unutarnji demon, odnosno bijes mu govori da će postati mudrac i razumjeti vjetar i zvijezde. U kršćanstvu zvijezde su izvor svjetlosti, simboli duha ali i simboli sukoba između svjetlosti, odnosno duhovnog i mraka odnosno materijalnog. (Chevalier i Gheerbrant 2009., prema Brkić Vučina 2018). Dakle, Potjeh teži znanju i spoznajama, odnosno prihvaća svog demona/bijesa, zanemaruje svoju dužnost prema djedu koju mu je Svarožić zadao i kreće u potragu za istinom kako su mu bjesovi i rekli. Tim postupkom njegov čin je faustovski te on postaje antijunak. Svarožić ga nakon godinu dana posjećuje i otkriva istinu za kojom je toliko dugo tragao, ali i pod koju cijenu – mudrost nije stekao ali niti ljubav djedu nije uzvratio. Znači li to da je Potjehova potraga za istinom nekakav oksimoron -njegova potraga je zapravo poništavanje istine za kojom traga. Milanji (1977), prema Brkić Vučina(2018) istina je stil života koji se živi po zakonima srca, to nije nešto za čim bi se moralo tragati. Međutim, čim je prestala biti stil života i postalo nešto o čemu se trebalo razmišljati ili tražiti ju, ona je postala predmet, izvan subjektivna i prestala je imati smisao. Ivana Brlić-Mažuranić zatim uvodi još jedan simbol u radnju, simbol zdenca koji predstavlja pročišćenje, novi početak, ali Potjeh se ne uspijeva umiti u zdencu već se u njemu utapa što bi značilo da se nije pročistio svojih grijeha već je umro. Čini se da je Potjeh umro za svoje i za grijeh svoje braće jer je bio najpravedniji, ali i baštinik djedove tradicije i mudrosti te time što je to izgubio, odnosno time što je imao najveću odgovornost, njegov grijeh je bio i najveći. Na samom kraju bajke opet se

isprepliću kršćanstvo i slavenska mitologija u pojmu raja. Ivana Brlić- Mažuranić spominje zlatne dvore Svarožičeve u koje Potjeh na koncu ulazi s djedom, što je prema kršćanstvu slika raja. No, Slaveni su također vjerovali u raj i nav, što je kršćanstvo preuzelo od njih pa je stoga raj bio i ostao ono što ljudi smatraju "domom pravednih" na onom svijetu.

Lovrenčić(2006), prema Brkić Vučina(2018) navodi kako je bajka *Kako je Potjeh tražio istinu* zapravo intimna autobiografija Ivane Brlić-Mažuranić. Proučavajući dnevnik Ivanine mladosti autorica dolazi do mnogih saznanja o Ivaninu životu, željama, mislima, prioritetima, odnosima u obitelji i sl. Naime, kao i Potjeh, Ivana je nositeljica djedove umne i duševne naobrazbe. Imala je snažan poriv za pisanjem, ali je u to doba društvo osuđivalo da žena bude spisateljica jer to nisu bile "ženske dužnosti", te je Ivana tako bila u sukobu sa društvom, roditeljima i samom sobom. Veoma pobožna, kako je društvo tada i nalagalo u dnevnicima saznajemo da se molila kako bi uspjela i ostvariti svoj poziv spisateljice, a ne biti osuđivana od svojih roditelja. Nakon udaje, molbe kao da su joj se uslišile, Ivana i njezin muž Vatroslav Brlić imali su četvero djece te je napokon dobila priliku za pisanjem svojoj djeci. Tad je Ivana napisala svoju prvu knjigu, *Valjani i nevaljani* 1901. godine. Međutim, svoju drugu knjigu, *Priče iz davnine*, kako je i sama rekla nije namijenila djeci, već kako i sama tvrdi namijenila ju je prvenstveno sebi, odrasloj osobi. Govoreći o bajci *Kako je Potjeh tražio istinu* i intimnom svijetu Ivane ulazimo u psihoanalizu. Bajka započinje odlaskom trojice unuka u mračnu, duboku šumu što prema Jungu pobuđuje strah od otkrivanja nesvjesnog. Osim Junga autorica navodi i roman D. Ugrešić, *Ministarstvo boli*(2004) koji se bavi temama egzila te tvrdi da ova bajka predstavlja otklon od žanra jer završava Potjehovom smrću. Bajke imaju sretan kraj, junaci bajki na putovanju steknu mudrost, bogatstvo, princezu, ali ne i Potjeh. "...Brlić-Mažuranić podiže Potjeha u nebeske dvore, što je happy end u smrti. To je lažan kraj, jer su nam raj ili pakao ovako ili onako zagarantirani. Tehnički gledano priča je bullshit, ali je psihoanalitički genijalna..."(Ugrešić 2004) Vivijana Radman prema Brkić Vučina(2018) smatra kako je bajka *Kako je Potjeh tražio istinu* autobiografija gdje povlači paralelu Ivaninog djeda i njihovog odnosa sa Potjehom i njegovim djedom. Osim toga navodi da Potjeh problematizira borbu odvajanja vlastitog "jastva" od nadređenog "jastva". Potjeh bi bio autoričin alter ego, iako muški lik treći je po rođenju što znači da nema prava na nasljedstvo, što opet povezujemo sa položajem žene u društvu tog vremena. Osim toga pridaje mu i stereotipno ženske attribute – "čedo

ljubljeni, milovani, rosica na uvelom listu", a braća su mu "kršni momci". Potjeh želi djedovu mudrost i svetost, ali to odbija priznati, kao što to i Ivana na neki način čini (što doznajemo iz njezinih mladenačkih dnevnika) gdje je nakon djedove smrti tu i tamo među djedova djela koje joj je otac objavljivao znala ubaciti i poneki svoj spisateljski rad, koji bi se i objavio, ali pod djedovim imenom te to nikada nikome nije priznala. Još jedna paralela između Ivane i Potjeha je njihova želja za znanjem i spoznajom, koja je ujedno i najveći grijeh. Ivani jer joj položaj žene u društvu, odnosno društvo samo joj brani, a Potjehu jer ima zadatak spoznati i živjeti istinu uz djeda. Ivana, kao i svi njezini glavni ženski likovi vođeni su osjećajem dužnosti praćenim odricanjem od svojih želja, snova, ideala, slobode.. ili kao Ivana od pisanja. Ispunjava dužnost prema roditeljima, obitelji, prihvaćanju ženske uloge, ali ne ispunjava i dužnost prema sebi. Osim toga, autorica povlači još dvije paralele Potjeha i Ivaninih dnevničkih zapisa, smatrajući da je Potjeh zapravo u potrazi za duhom i duhovnim savršenstvom kojeg nikada neće i ne može pronaći te mora imati fatalan završetak. Isto tako iz Ivaninog dnevnika saznajemo da je također težila pronalasku duhovnoga te zauzimala stav kako ona nije "na putu do toga nečega". Osim toga postavlja se pitanje je li Potjeh zapravo počinio samoubojstvo te je li priča meditacija samoubojstva samo preoblikovana u dječju tematiku. Pitanje se povlači jer je u dnevničkim zapisima pronađen tekst u kojem se Ivana obraća Bogu te govori o svojoj skoroj smrti, žudnji za istom, glorifikacijom smrti smatrajući kako će sve tada biti lakše, ali i grižnje savjesti i molba za oprost što uopće razmišlja tako. U jednom svom dnevničkom zapisu također moli Boga za oprost jednog od grijeha koji je stup vjere. Mariettu i Zvonka navodi kao svoja "dva mrtva ideala" te se smatra da ne moli radi sebe već radi njih. Marietta je bila "Francuskinja" s kojom se Ivana kao djevojčica od dvanaest godina jako povezala, ali se Marietta radi nesretne ljubavi bacila u Savu što je ostavilo dubok trag na Ivanu. Za Zvonka se ne zna tko je bio, ali se zna da je također, kao i Marietta tragično skončao. Možda je kroz Potjeha, ako je počinio samoubojstvo i oprostila mu grijehe u dvorima Svrožićevim, nadala se da će i Bog oprostiti i njima.

3.7. Žena, Majka, Mit: Žena ribara Palunka: Ivana Milković

Milković(2018) uokviruje bajku *Ribar Palunko i njegova žena* u tri slijeda. U prvom je Palunko pokretač radnje, u drugom je njegova bezimena žena junakinja priče te u trećem slave njezinu pobjedu. Palunkova žena nema ime već je opisana određenim atributnima, ona je majka, žena, supruga, hrabra, ustrajna, brižna, vjerna, pokorna, sve

će napraviti za svoju obitelj. Tipično je ženski lik. Ako se zapitamo zašto nema ime, a zapravo je junakinja priča, možda odgovor leži u tome da nema ime kako bismo joj mi (čitatelji) i sami ime dali, kako bi ona postala naša junakinja ili možda kako bi njezinim likom mogli generalizirati svaku majku i suprugu koja je spremna boriti se protiv svakojakih zala kao bi spasila svoju obitelj, ono što joj je najvrjednije. Ono što ju čini junakinjom je to što se uzdigla iznad svoje tradicionalno dodijeljene uloge "čuvarice ognjišta", napušta svoje poznato okruženje kojim gospodari. Kako kaže Milković(2018) od sirote djevojke postaje utjelovljenje ženske snage te time doživljava transformaciju identiteta od sirote žene ovisne o svome mužu do glavne junakinje. U doba gdje žena nije imala mnogo mogućnosti koju će ulogu izabrati, Ivana je kroz tipičnu žensku ulogu napravila junakinju kroz koju pomalo vidimo i Ivanu samu, koja se morala "probijati" u tom svijetu, držati položaj vjerne supruge, majke i ustezati svoju želju i potrebu za pisanjem, ali na posljetku niti to je nije zaustavilo te nam je dala čitavo bogatstvo priča i bajki danas.

4. KNJIŽEVNOPOVIJESNI I OPĆEKULTURNI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE

4.1. Nodilova mitološka razmatranja kao arhitekst Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić: Estela Banov

Banov(2018) tvrdi kako je Ivana Brlić-Mažuranić bila nadahnuta Afanasjevim i Nodilovim teorijskim radovima, ali da neki smatraju da je prenaglasila Afanasjev pogled, koji je bio naglašen na slavensku mitologiju, a premalo Nodilov koji je bio hrvatski ili hrvatsko-srpski. Međutim također se smatra kako je za Ivanu naziv Slaveni bio sinonim za svih. Nodilo je nastojao opisati vjerovanja o kojima svjedoči sabrana usmena književnost pripadnika hrvatske i srpske etničke zajednice, a Ivana Brlić-Mažuranić koristi mitski sloj koji povezuje južne, istočne i zapadne Slavene.

Prema Banov (2018) istraživači slavenske mitologije povezali su *Priče iz davnine* sa vremenom pretkršćanstva, odnosno s prirodnim obilježjima tla (krčevina, šuma, krševit primorski kraj...) i mitskim prostorima (zlatni dvori na oblaku, Legengrad, Kitež -planina...) Nodilo je slijedio principe pripadnika škole solarne mitologije, čiji je član bio i Afanasjev, (građu uzimaju iz usmene tradicijske bajke). Nodilo je svojim istraživanjem skrenuo pozornost da se ispod sloja povijesno motiviranih likova

i događaja krije još jedan sloj, arhaičan sloj mitskih figura i narativnih obrazaca, kao što su grčka i rimska mitologija, biblijska i kršćanska svjedočanstva ili slavenski običaji i vjerovanja. Čitava njegova studija podređena je solarno-mitološkoj paradigmi gdje pokušava oblikovati likove Sunca, Zore, Gromovnika, Mjeseca; vrhovnih bogova Južnih Slavena (Pojezda i Prijezda, Svantovid i Vida..). Daje mnoštvo navoda usmenih pjesama, poslovice, zagonetki te ih povezuje sa ključnim elementima solarne mitologije (Sunce, Mjesec i Oganj) te time nudi zaokruženu viziju sustava stare vjere. Banov (2018) ističe poveznice Nodilove rasprave s Pričama iz davnine. U bajci *Kako je Potjeh tražio istinu*, prepoznaje lik Svaroga kojeg je povezao sa slavenskom mitologijom gdje u ruskim spomenicima stoji "Sunce car, sin Svarogov, koji je Dažbog" te ga povezuje sa kršćanstvom govoreći da je u prijevodu on naš Bog ili Božić. U bajci Sunce djever i Neva Nevičica on ističe Nevu kao "ženu nebeskog mlinara i mati nekog Sunca" jer je mlin po Nodilu ljetno bogatstvo koje u noći nestaje. Neva je po priči kći mlinara i mlinarice pa on stvara tako poveznicu sa slavenskom mitologijom jer predstavlja i metaforu odrastanja – "od nekog zimskog Sunašca do vladara svijeta kojeg sluša i nebo i zemljica". U priči na kraju Sunce imenuje Nevu svojom nevjestom te kako kaže Banov(2018) semantizira i kontekstualizira njezino ime u seže priče. U bajci *Ribar Palunko i njegova žena* pažnju mu zaokuplja Zora- djevojka. Zora-djevojka poznat je lik slavenske mitologije koja na zlatnom čunu plovi sa srebrnim veslom, a dom joj je na otoku Bujanu. Ivana Brlić – Mažuranić i sama je jednom prilikom navela kako je u *Priče iz davnine* ciljano navela nazive, likove i duh drevne hrvatske i opće slavenske mitologije, one koja je manje poznata. Također priznaje kako joj je Afanasjev bio velik uzor i inspiracija za pisanje i za stvaranje likova Domaćih. Nesumnjivo je Ivana Brlić-Mažuranić bila upoznata sa Nodilovim radom jer je niz motiva i likova, njihovih imena, sažetke usmenih tekstova preuzela iz njegovog *Tumača imena* i preoblikovala u mitski inspirirane tekstove za djecu.

4.2.Ivana Brlić-Mažuranić na Liburniji: Vjekoslava Jurdana

Ivana Brlić-Mažuranić rođena iz obitelji Mažuranić koji potječu iz Hrvatskog primorja, već je u svojem djetinjstvu i mladenaštvu imala doticaj s morem. Postoje dokumenti da je s osobitom naklonošću opisivala zapadni dio Hrvatskog primorja, kraj koji se nazivao Liburnija. Riječ je o dijelu istarskog poluotoka koji je u ranom srednjem vijeku bio dio samostalne Hrvatske i nikada nije bio pod mletačkom vlašću, uz iznimke Plomina i Mošćenice. Liburnija je dobila naziv po ilirskim plemenima Liburnima koji

su živjeli na tim prostorima prije starih Rimljana. Rimljani su uspjeli pokoriti Liburne te su Liburniju pripojili provinciji Dalmaciji. Ugledniji građani Rima su širom Istre tada gradili svoje rezidencije i poljoprivredna dobra, a Liburni su mogli uzgajati vinovu lozu i masline. Središnje mjesto bila je Opatija, koja je 1844.godine postala ljetnikovac viših društvenih slojeva. Lovran se razvijao uz Opatiju, gradila se tramvajska pruga koja je povezivala Lovran s Opatijom. Tako je početkom 20.stoljeća Liburnija postala etablirano ljetovalište Austro-Ugarske Monarhije. Tu su navraćali i Eugen Kumičić, Ljudevit Vukotinović, Ksaver Šandor Gjalski, Antun Gustav Matoš, Ivan Kukuljević Sakcinski... Za Ivanu Brlić- Mažuranić saznajemo iz njezine *Autobiografije* (1930) da je bila u posjetu Hrvatskom primorju u tri navrata. Prvi put kad joj je bilo petnaest godina, što i sama navodi: "u petnaestoj svojoj godini učinih prvi svoj put, i to u Primorje." "Raskinuti će se čarobna zavjesa kojom je dosada za mene svijet prekriven bio!" No Ivanin prvi susret s morem završio je razočaranjem. "More je, uostalom, pofalilo u svom prvom dojmu te se jasno sjećam, da prvi dojam mora, ne znam iz kojih razloga, nije bio onaj što ga s hinjenim ushitom bilježe moje putne uspomene." Niti ne čudi zašto je Ivana bila razočarana svojim prvim boravkom na moru, jer kako saznajemo iz daljnjih zapisa, putovali su na more sredinom travnja, između ostalog i njezin rođendan, 18.travnja je upadao u te dane boravka na moru, ali prema zapisima, kiša je neprestano padala, a zatim snijeg te su morali ostanu u sobi. Na Ivanino neizmerno razočaranje i na svoj rođendan, kada su trebali ploviti brodom po lijepom sunčanom danu napadao je snijeg. Međutim sreća joj se osmjehnula u drugom dijelu putovanja kada je sunce granulo i parobrodom su išli do Novog Vinodolskog. Iz njezinih zapisa vidimo taj mladenački romantičarski pogled na svijet, a osim tog vidimo kako je svijest o beneficijama turizma počela rasti i razvijati se jer osim pruge, počele su se graditi rivijere, hoteli i ugostiteljski objekti u lokalnom vlasništvu, jedriličarstvo i parobrodarstvo. U drugom navratu Opatiji Ivana je bila već supruga i majka, a Opatija je već postala razvijeno i popularno ljetovalište imućnih te je Ivana ujedno i raznježena i razočarana onim što je opatija postala. Što bi tek Ivana rekla da se zateče u srcu sezone danas u Opatiji. Vjerojatno se svi možemo poistovjetiti s tim osjećajem sjete kada vidimo nama poznati kraj koji nam je predstavljao mir i sreću nekad, kako danas drugi u kolonama i masama gaze po njemu, bučno je i zagušljivo, a za vas odjednom nema mjesta. No, to je turizam današnjice, ono čega je Ivana bila tek početak. Pri trećem navratu Liburniji, Ivana je sa mužem i kćerkom u Lovranu. Lovran je tada bio najveće turističko okupljalište u Liburniji gdje imaju ljetnikovce, lječilišta, vrtove, povrtnjake i

voćnjake, velike terase s pogledom na more, Lungomare, perivoje i vrtove, hotelske objekte i mondano kupalište. Ovoga puta, iz Ivaninih pisma majci vidi se kako je Ivana sazrela žena koja sada cijeni i zna što znači odmor i odmak od svakodnevnice, vidi se da je pomno birala mjesto ljetovanja kao i sadržaje koji u skladu sa rafiniranim životom srednjoeuropskog visokog građanskog sloja. Ivana je čitavo to vrijeme provođenja u Liburniji osjećala prisutnost talijanizama te je bila veoma osjetljiva na to i pohrvaćivala je jezik što je više mogla. Iz toga se tvrdi kako je tada jezično još više sazrijevala i vidi se njezina osjetljivost i dar za jezik i pisanje, ali i njezino domoljublje.

4.3.Recepcija i nakladništvo Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić u prvih trideset godina nakon autoričine smrti 1938.: Berislav Majhut

Danas se Ivanu Brlić-Mažuranić smatra jednom od najznačajnijih dječjih spisateljica, čiju vrijednost nitko ne osporava, već njezinu vrijednost i bogatstvo ostavštine vrjednuju i uzdižu. Međutim, nije uvijek bilo tako, u prvih trideset godina nakon njezine smrti nije bila tako prepoznata niti cijenjena. Majhut (2018) primjećuje kako se obljetnica tridesetogodišnjice smrti koja se odvila u Zagrebu, odvila improvizirano i na brzinu kao da su zaboravili na datum i organizirali obljetnicu u studenom, 1968. godine. Ivana Brlić- Mažuranić preminula je u rujnu 1938.godine. Osim improvizacije i hitnje obljetnice, Branko Pilaš (1970), prema Majhut(2018) je na tom skupu iznio kako se na popisu lektira za osnovne škole dogodio propust te da na njemu ne postoji niti jedno djelo Ivane Brlić-Mažuranić i aludira na ispravak takvog popisa koji je nedavno tad bio i izašao. Majhut (2018) također primjećuje kako to nije mali "propust" koji traje 23 godine, kako ga je Pilaš tada nazvao već vidno deformirana slika dječje književnosti stvorena za potrebe komunističkog režima. Na početku sedamdesetih godina književni status Ivane Brlić-Mažuranić još je uvijek nedefiniran, razmatra se prikladnost njezinih vrijednosti u društvu.

U trenutku Ivanine smrti njezina djela imala su po jedno izdanje, iznimno s *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* i *Pričama iz davnine* te je i Ivana sama u svom pismu ocu tvrdila kako smatra da je najveći uspjeh doživjela u Hrvatskoj za života te da se ne nada ničem većem od toga. Međutim, postala je prva ženska članica Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, četiri je puta predlagana za Nobelovu nagradu, 60-ti rođendan obilježen joj je u HNK, 1934.godine sa svečanom premijerom igrokaza Tita Stozzija- *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*...Godine 2012. se zatim dogodilo nešto

neobično – povodom stogodišnjice *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* HNK je odbio obilježiti taj događaj smatrajući ga pretjeranim, pa se stoga pitamo što se dogodilo sa društvom toliko godina nakon.

4.4. Društveni i kulturni kontekst *fin de sieclea* i nastanka *Priča iz davnina: Miriam Mary Brgles*

Prema Brgles(2018) lik žene u *Pričama iz davnine* ima dvostruko značenje, jednako kao što je i u Ivaninu svjetonazoru. Kako tvrdi, Ivana u svom životu spominje kao važne samo muške osobe iz svog života, a doznajemo iz njezinih pisama da su joj majka i baka zapravo bile najveći oslonac u životu, osobe kojima se uvijek obraćala. Osim toga, kako navodi Brgles(2018), u svojim je bajkama zadovoljavala formu patrijarhalnog društva u kojem je živjela, ali u tekstovima osnaživala ženske uloge te kao primjer toga navodi bajku *Ribar Palunko i njegova žena*, gdje Ivana naslovom zadovoljava formu ističući ribarovo ime, ali obezvrjeđujući njegov lik, a s druge strane ne daje ženi ime, a dodaje joj glavnu ulogu bajke. Batušić(2001), prema Brgles(2018) ističe kako je Ivana Brlić- Mažuranić pripadala generaciji mladih hrvatskih intelektualaca koji su oblikovani početkom moderne načelima poštivanja nacionalne tradicije. Skok(2007), prema Brgles(2018) tvrdi kako kroz motive i slike koje pisci pišu progovara njihova cjelokupna ličnost, senzibilitet, kultura, psihičko-fizičko i genetičko usmjerenje. To Brgles(2018) potkrepljuje Ivaninim navodom da je prvi svjesni osjećaj iz djetinjstva iz roditeljske kuće osjećaj ljubavi prema svojoj domovini "onaj široki pojam slavljanstva kojemu je ova ljubav jezgrom" (Brlić Mažuranić 1916, prema Brgles 2018). Utjecaj obitelji i privatnog života na Ivanino stvaralaštvo izvire, kako sve redom navodi Brgles(2018) u bajci *Kako je Potjeh tražio istinu* gdje je starac Vjest personifikacija njezinog djeda; zatim afirmiranje ženskog književnog stvaralaštva, što navodi Dujić 2011., prema Brgles, 2018., dokazuje Ivanin citat Dragojle Jarnević u svom *Dnevniku* "Ah! Zašto čitati, zašto pisati! za ludovati! za živjeti!" Još primjera kako privatni život pisca izvire i progovara kroz njegova djela daje Brgles(2018) kad navodi primjere Rutvice, Jaglenca, Javora i čobančadi. To je, kaže Brgles(2018) odraz Ivaninog poznanstva sa Franjom Markovićem, bio je rektor zagrebačkog sveučilišta i profesor na filozofskom fakultetu. Njih dvoje dijelili su, nažalost slične životne priče, odnosno, oboje su izgubili djecu te je Ivana kroz svoje bajke toj djeci podarila vječan život.

4.5. *Priče iz davnine i hrvatska moderna: o mitskom secesionizmu, folklornim šarama, neoromantizmu i antimodernizmu: Dubravka Zima*

Zima(2018) naglašava problematiku smještanja Ivane Brlić-Mažuranić u kontekst književno-povijesnog vremena, opusa i problematiku njezinog (ženskog) roda, jer su kritike tada naglašavale prvenstveno rod i spol Ivane Brlić-Mažuranić, a zatim obiteljsko naslijeđe, moć imena i staleža, a zatim i muževog staleža. Ističe Prohaska(1921) prema kojem je Ivanina obiteljska pozadina jako bitna jer prepoznaje njezin talent za pisanje koji je naslijedila od djeda, pa i oca. "...Brlička je digla dječju literaturu do klasičnosti, kao što joj je djed dignuo epsku pjesmu do umjetnosti književne. I u nje se očituje rijetka, ali prava mažuranićevska crta: sažetost i formulovanost misli." (Prohaska 1921., prema Zima 2018). Zima(2018) navodi i druge autore poput Slavka Ježića, Dragutina Prohaske i Huga Badalića koji Ivanin književni opus vide kao dio hrvatske moderne, ali ne u potpunosti, jer naglašavaju i jugoslavensku književnost u njezinu pisanju. Međutim, Zima(2018) ističe kako Šicel(1978) tvrdi da se Ivanina književnost ne uklapa u modernu zbog njezine uronjenosti u dječju književnost, ali priznaje da ima doticaja s modernom književnosti zbog fantastičnih i mitoloških elemenata. Subotić (1991), prema Zima(2018) navodi kako je jedina veza *Priča iz davnine* sa modernom književnosti mitološki element slavenske mitologije, dok secesijsku paradigmu prepoznaje u bajci po mitološkim elementima, predaji, dijalektici muškog i ženskog načela, , čudorednosti i dekorativnosti(zbog korištenja zlatne boje). Žmegač(1993), prema Zima(2018) s druge strane vidi elemente antimodernizma kroz kršćanske elemente i hijerarhijski poredak koji vjerno vlada u svim Ivaninim bajkama.

4.6. *Preplitanje mediteranske i slavenske baštine u Pričama iz davnine na primjeru Domaćih iz bajke: Mirjana Barović i Martina Novosel*

Skok(2007), prema Barović i Novosel(2018) iz *Priča iz davnine* opisuje Domaće kao "...dražesni, živopisni mužići, simpatična i originalna izgleda u svojim kožusima, kopicama i opancima koji crveni kao plamenovi, s kosom i bradom boje pepela i žarkim očima poput ugljena...!" Prema Barović i Novosel(2018) lik Malika Tintilinića, koji je najpoznatiji od Domaćih spominje se diljem Hrvatske, pa i šire u Italiji i Srbiji, kroz slične nazive i opise. Barović i Novosel(2018) ističu kako prema

hrvatskoj usmenoj predaji, lik Malika Tintilinića je povezan s dva mitološka lika koja je Ivana Brlić-Mažuranić spojila u jednog. Radi se o istarskom, srednjodalmatinskom, slovenskom i kajkavskom Maliku i južnodalmatinskom Tintilinu. Skok(2007), prema Barović i Novosel(2018) predstavljaju dokaze kako je Ivana bila itekako upoznata sa oba lika, i Malikom i Tintilinom, Malikom od svog oca iz njegova djela *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* gdje Malika spominje kao "maljak koji poput basiliska postaje i iz jaja, što ga snese pievac" i tumači ga kao sablast. Dok s druge strane u *Pričama iz davnine* nalaze parafrazu stihova dubrovačkog Tintilina "sjedi Tinto na granici, u crvenoj kabanici, više vrijedi kabanica, nego Tinto i granica". (Skok 2007., prema Barović i Novosel 2018). Malik se spominje i u usmenoj predaji na prostoru Samobora, Slovenije, Istre, Hrvatskog primorja i Kvarnera pa do Bukovice u Dalmaciji. On je najčešće opisivani kao "...objesni, umiljati i dobroćudni mali demon, stanovnik polja, jama ili brda, neodređenog postanka." (Bošković-Stulli (1959), prema Barović Novosel(2018). Također ističu kako se ti opisi poklapaju i sa talijanskim opisima demona Mazzariola, kojeg prikazuju kao zlo biće koje može naštetiti. Bošković-Stulli (1959), prema Barović Novosel(2018) navode približno porijeklo Malika iz *Istarskih narodnih priča* gdje se Malik spominje u Vinodolskom zakonu kao Macarol, zli demon. Međutim, tvrde da kako se krećemo južnije, to biće postaje ambivalentnije. Na jugu se njegov lik spominje kao lik Tintilina, , kao duha mrtvog nekrštenog djeteta ili biće koje je gojeno u pijetlovom jajetu pod pazuhom devet mjeseci te gospodar donosi novac.

5. JEZIČNO-STILSKI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE

5.1. Zlato i zlatno u *Pričama iz davnine*: Sanja Grakalić Plenković

Grakalić Plenković(2018) ističe kako se zlatna boja pojavljuje veoma često u bajkama Ivane Brlić-Mažuranić, točnije, to je boja koju najčešće spominje i koja nosi simboličko značenje. Ona naglašava dva semantička kruga: kršćansko-mitološka podloga bajki i secesija i impresionizam kao dekorativni elementi bajki. U *Pričama iz davnine*, kako tvrdi Grakalić Plenković(2018) zlato je kršćanski simbol duhovnog bogatstva ili simbol moći, materijalnog blagostanja i sl. Također ističe kako motiv zlata predstavlja sunce, svjetlo, put ka božanskom, ali i karakterizaciju likova, stvaranje kulisa bajke. Autorica za jedan od primjera pojave zlatnog u bajci navodi bajku *Kako je Potjeh tražio istinu* gdje se zlatna svjetlost pojavljuje uvijek uz Svarožića, koji je prema slavenskoj mitologiji božansko biće, što ga je kršćanstvo vjerojatno preuzelo kao svog

boga. "Bijaše ono zlatan dvor Svarožića. Iz dvora mila sjajnost blista: što od rumenog oblačka, što od staklenog brda, a što od onog suhog zlata..." (Grakalić Plenković (2018), prema Brlić-Mažuranić(1950). Osim likova, daje primjer i stvaranja kulise bajke: "...u zlatnom dvoru Svarožićevu..., a zlatno momče Svarožić zlatnom kupom goste zdravi." Grakalić Plenković (2018), prema Brlić-Mažuranić(1950). Autorica kaže kako je osnova kompozicije bajki "živa i jasna svjetlost kojom božić dominira, savršena, jasna, titrajući lepezom nijansi od blještavo bijele do grimizno zlatne." Grakalić Plenković (2018). "Raskoš modernističke sinestezije otvara se u ispreplitanju ritma, boja, zvuka, pokreta, , svezanih jednim mirnim detaljem- zlatom." Grakalić Plenković (2018).

Autorica također navodi kako su zlatni i čarobni predmeti u bajkama (daju moći likovima ili ih neočekivano mijenjaju). Za primjer čarobnog predmeta autorica navodi bajku *Regoč* gdje Kosjenka posjeduje zlatnu svjetiljku i vrećicu s čarobnim biserima kojima stvara secesijske ukrasne minijature ukrašene zlatom, jarkim bojama i fantastičnim bićima. Osim predmeta, Grakalić Plenković(2018) primjećuje da su zlatni i pseudo mitološki likovi poput Zore-djevojke iz bajke *Ribar Palunko i njegova žena*. "...i ranim jutrom plovi morem na zlatnom čunu sa srebrnim veslom." "...zlatni lubin sa zlatnom perajom ukrašenom zlatnom jabukom..." (Grakalić Plenković (2018), prema Brlić-Mažuranić(1950). Tim likovima, tvrdi autorica, zlatna boja daje dodatno značenje, ona je u ulozi naklonosti junacima na putu do cilja i nosi pozitivnu konotaciju.

Što se tiče secesije i impresionizma, autorica navodi kako je Ivana Brlić-Mažuranić koristila arhaične nazive i koristila onomatopeje te zvukovnost kako bi dodatno dočarala svo bogatstvo pjesničkih slika i prizora davnine. Sve to također, obavijeno u zlatnu boju oplemenjujući slike, daje im svečanost i posebnost, predmeta i krajolika.. "kruna tripud prežežena, zlatne rese, zlatna halja, zlatan skut, sulice, kupa, praporci, barjak, dveri, dukati." –Primjeri su arhaične zvučnosti i bogaćenja pjesničkih slika koje Ivana piše.

6. ODGOJNO-OBRAZOVNI ASPEKTI PRIČA IZ DAVNINE

6.1. Riječi iz davnine i djeca sutrašnjice: otkrivanje značenja arhaičnih riječi iz bajki Ivane Brlić- Mažuranić: Jelena Vignjević i Tea-Marija Šantić

Prema Šantić i Vignjević(2018), u rječniku svakog jezika postoje dva sloja riječi – aktivni i pasivni. Tvrde kako je aktivni rječnik onaj čije riječi koristi većina govornika

te se rabe u pisanoj i govorenoj komunikaciji, dok je pasivni onaj u kojem su zastarjeli leksemi te ga se rabi u djelatnostima čitanja i slušanja. Šantić i Vignjević(2018) time tvrde kako arhaizmi u dječjem rječniku pripadaju pasivnom rječniku jer su mu izloženi u čitanju i slušanju –percipiraju oblike tih riječi i dodaju im značenje, ali ne koriste arhaični vokabular. Autorice su provele istraživanje nad djecom predškolske dobi čitajući im bajke Ivane Brlić-Mažuranić (*Regoč i Ribar Palunko i njegova žena*) kako bi spoznale dječje razumijevanje nepoznatih im i arhaičnih riječi. Istraživanjem se utvrdilo kako je za razumijevanje arhaičnih i nepoznatih riječi kontekst presudan jer izvan njega djeca ne prepoznaju značenje niti jedne arhaične riječi, dok su u unutar konteksta prepoznala 4 od 18 riječi. Međutim, dokazalo se i da su djeca razumjela priče u cjelini zahvaljujući kontekstu. Autorice ističu kako je veoma važno ciljano raditi s djecom predškolske dobi na bogaćenju njihova vokabulara i više ih izlagati slušanju književnoumjetničkog teksta kao i arhaičnih riječi i općenito nepoznatih riječi. Na taj način potiče se dječji jezični razvoj, što će im uvelike pridonijeti u daljnjem obrazovanju, ali ih i obogatiti kao osobe "sutra".

6.2.Odgojni aspekti Priča iz davnine- putokaz k trajnim vrijednostima: Ana Tereza Barišić

Barišić(2018) uočava da je Ivanin životni stav kršćanski te da svoja djela prožima kršćanskim vrijednostima, između ostalog vjerojatno u želji i da te vrijednosti prenese svojoj djeci. Djela su joj, kako znamo, duboko moralizirana, postoje polarizirani likovi, gdje kao i što se očekuje u bajci dobro uvijek pobjeđuje zlo. Špehar i Šalopek(2015), prema Barišić(2018) tvrde kako su njezina djela temeljena na "biblijskoj istini", odnosno dobroti, poniznosti, kajanju, skromnosti, grijehu, opraštanju i spoznaji. Ono što posebno treba istaknuti jest jednostavnost Ivanina izraza. Ivana u svojim djelima ne posvećuje mnogo vremena za opisivanje likova niti prostora, već kako tvrdi Barišić(2018) ona se prvenstveno usredotočuje na problem te jednostavnim jezikom otkriva poruku i smisao teksta. Autorica te navode potkrepljuje citatima i primjerima iz bajke *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica* u prizoru smrti njihove majke te u bajci *Kako je Potjeh tražio istinu* u prizoru gdje unuci Ljutiša i Marun usmrćuju svog djeda Vjesta. Nadalje autorica ističe nekoliko uloga koje Ivana Brlić-Mažuranić zauzima pišući svoja djela. Ističe kako je Ivana u ulozi brižne majke u djelima *Ribar Palunko i njegova žena* te u *Šumi Striborovoj*, gdje je od najvećeg značaja majčina

nepregledna i nesebična ljubav prema svojoj djeci. U tim bajkama majke su spremne na sve pa i na predaju svog života kako bi njihova djeca bila živa i zdrava. Osim autoričine uloge brižne majke, Barišić(2018) navodi i ulogu Ivane kao snažne ličnosti kroz roditelja koji otprema svoje dijete u svijet prihvaćajući činjenicu da više nije dijete i da se mora razvijati samostalno dalje. Kao primjer te uloge autorica daje bajku *Kako je Potjeh tražio istinu* te u njoj ističe Potjehov odlazak od kuće na put koji može biti put dobra i zla. U stvarnom životu ta bol koju roditelji osjećaju bi mnogima mogla biti najbliže i najlakše shvaćena odlaskom djeteta na fakultet u drugi grad, jer znaju da je to početak kraja onakvog života kakvog u imali do tada. Posljednja uloga koju navodi autorica uloga je uplašene sestre. Primjer je bajka *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* u kojoj se naglašava požrtvovnost, nesebičnost, otklon od egoizma i materijalizma jer ono što je istinski važno su ljudi, ljubav prema njima, briga za uzajamnu dobrobit, ljudskost u nama.

Barišić(2018) navodeći kako je Ivana živjela i pisala po kršćanskim načelima pa ističe umjerenost kao jedno važno načelo. Također navodi kako je Ivana u svojim bajkama pisala o likovima koji su bili nezasitni iako su imali sve, a upravo tu nezasitnost mogli su gorko platiti, u nekim bajkama prolaze put spoznaje i pokajanja, dok u nekima ipak plate kaznu za svoju nezasitnost. Navodi bajku *Ribar Palunko i njegova žena* u kojoj je Palunko glavni akter nezasitnosti te bajku *Kako je Potjeh tražio istinu* u kojoj su ti likovi Marun i Ljutiša. Zaključuje i sama kako se svijet nije mnogo promijenio od tada, svijet je i dalje "pun sveprisutnih potencijalnih ubojica, egoista, samoljublja, koristoljublja, onih koji radi vlastita profita i moći iskorištavaju druge." Barišić(2018) No, isto tako ističe kako jedino svojim pozitivnim djelovanjem možemo mijenjati svijet.

6.3. Metodički aspekti i pristupi Pričama iz davnine: Edina Murtić

Prema Murtić(2018), dječja književnost često je zapostavljena upravo zato što je dječja pa ju se smatra manje važnom i ne vidi se njezina kompleksnost. *Priče iz davnine* također su u toj kategoriji, ali kako tvrdi autorica iznimno slojevite strukture i značenja te je uz njih potreban i rječnik. Kao metodički pristup obrade *Priča iz davnine* baš zbog svoje kompleksnosti, autorica smatra kako je najbolji istraživački samostalni način jer se time razvija analitičko i sintetičko promišljanje i zapamćivanje činjenica. Polazi od pretpostavke da će djeca tragajući za odgovorima doći do novih spoznaja. Zatim dajući odgovore usmenim i pismenim putem, razvijat će govorne i pismene sposobnosti i

vještinu prepričavanja. Murtić(2018) ističe posebnu vrijednost u djelima Ivane Brlić-Mažuranić jer spaja tradiciju, suvremenost brojnih pravaca i stilska obilježja moderne. Istovremeno veliča i njezin način pripovijedanja jer njime postiže univerzalnost, izbjegavajući bilo kakav oblik pripadnosti i određenosti te upravo tim bijegom od konkretizacije zajedno sa njezinim stilskim i sintetskim komponentama čini sva obilježja narodne bajke. Upravo zato što su Ivanina djela postala klasik književnosti i jer je, kako tvrdi Murtić(2018): "problemski i komparativni pristup prigodan za rad", učitelji su ti koji trebaju ustrajati i pokazati učenicima važnost i veličinu tih djela, unatoč ili štoviše time što se dječji interesi u književnosti mijenjaju.

7. PRIJEVODI I ADAPTACIJE PRIČA IZ DAVNINE

7.1. Dramaturški izazovi *Priča iz davnine*: Iva Gruić i Maša Rimac Jurinović

Gruić i Rimac Jurinović(2018), zamijetivši nedostatak dramskog prikaza *Priča iz davnine* u dječjim kazalištima zapitale su se zašto je tome tako te u čemu leži problem dramaturške adaptacije s obzirom da su *Priče* cijenjene i prihvaćene u dječjoj književnosti, u struci su također i neizostavne su lektire. Provodeći istraživanje navode spoznaju kako nije problem prevesti prozu u scenu, može se prepričati tekst, međutim, scenografija ima svoja ograničenja u prenošenju dojma, ugođaja, vrijeme drugačije prolazi, značenje i vrijednosti su drugačije te je veliki izazov unatoč svim tim okolnostima reći isto kroz jedan sasvim drugačiji medij. Gruić i Rimac Jurinović (2018) ističu četiri značajke književnog teksta Ivane Brlić-Mažuranić koje su značajne za proznu scenu. "Stilska dotjeranost i njegovan jezik, tehnika pričanja u slikama, dramska kompozicija i etika srca." (Gruić i Rimac Jurinović 2018). Autorice naglašavaju kako u tekstovima Brlić-Mažuranić nema mnogo dijaloga stoga je time teže uprizoriti njezina djela bez da se dodaje sadržaj radnji i likovima izmišljajući im dijaloge, međutim to narušava jedinstvenost *Priča iz davnine* stoga se pribjegava tome da likovi imaju više funkcija ili više likova ima jednu funkciju, utjelovljuju dramsku scenu i svojom pojavom također pokreću i stvaraju dramsku situaciju. Također, ističu kako se predstave razlikuju i po izboru dramatizacije teksta i slika, neki koriste lutke, predmete, neki projekcije, neki izgovaraju tekst u originalnu, neki ga prevode u govoreni jezik. Ivana Brlić-Mažuranić pisala je vođena "etikom srca" gdje su likovi polarizirani i vođeni moralom. Djeca se lako poistovjećuju s dječjim likovima i likovima koji prolaze kroz faze odrastanja koje su im bliske pa samim time i zanimljive.

7.2. Uprizorenja *Priča iz davnine: Dragica Dragun i Jasminka Mesarić*

Dragun i Mesarić(2018) ovim radom navode uprizorenja *Priča iz davnine* koja se odvijaju u Zagrebačkom kazalištu lutaka , Kazalištu lutaka Zadar, Gradskom kazalištu lutaka Split, Gradskom kazalištu lutaka Rijeka te ponajviše Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku.

Zagrebačko kazalište lutaka već više od šezdeset godina djeluje i uprizoruje predstave za najmlađe, a prema Dragun i Mesarić(2018) prvo uprizorenje bilo je 1952.godine predstave *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* te odmah godinu dana poslije i *Šuma Striborova*. Autorice ističu redatelje bez kojih uprizorenja *Priča iz davnina* ne bi bilo, to su Vojmil Rabadan, Kosvoka Kužat Spaić te Georgij Paro. Zatim navode i neizostavne scenografe poput Marijana Trapaše i Berislava Deželića. Nakon prvih uprizorenja, godinama nakon izvodile su se predstave poput *Ribar Palunko i njegova žena*, *Šuma Striborova* i *Sunce djever* i *Neva Nevičica*.

Kazalište lutaka Zadar prema Dragun i Mesarić(2018) premijerno je 1953. izveo predstavu *Šuma Striborova*, a zatim i *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* čiji je redatelj Mile Gatara, koji osim redateljske uloge potpisuje i scenska i lutkarska rješenja. Osim njih izvodile su se i druge priče iz *Priča iz davnina* poput *Lutonjica Toporko i devet župančića*, *Regoč* te *Kako je Potjeh tražio istinu*.

Gradsko kazalište lutaka Split premijerno je izvelo *Šumu Striborovu* 1957. godine u režiji Dinke Ozretić.

Gradsko kazalište lutaka Rijeka, prema Dragun i Mesarić(2018) *Priče iz davnine* izvodilo je nekoliko puta. Prvo uprizorenje doživjela je *Šuma Striborova* 1965. godine s redateljem Berislavom Brajkovićem. Ta predstava kako tvrde Dragun i Mesarić(2018) jedna je od igranijih predstava, a osim nje igraju još i *Ribar Palunko i njegova žena* te *Sunce djever* i *Neva Nevičica*.

Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku, prema Dragun i Mesarić(2018) premijerno su 1967. godine izveli *Šumu Striborovu* čiju režiju, scenografiju i lutke potpisuje Jan Ozabal. Ono što autorice posebno ističu je korištenje "crne tehnike" koja je šezdesetih i sedamdesetih godina bila vrlo popularna u kazalištima, a osim "crne tehnike" koristili su dijapozitive i folklorne motive. Upravo ta originalnost, kako tvrde

Dragun i Mesarić(2018) donijelo je kazalištu, a posebice predstavi mnogo uspjeha i mnoga gostovanja. Osim *Šume Striborove*, izvođeni su i *Ribar Palunko i njegova žena*, *Sunce djever* i *Neva Nevičica*, *Regoč*, te *Lutonjica Toporko i devet župančića*.

8. OPUS IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ U KONTEKSTU HRVATSKE I SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI

8.1. Vile i njihovi imaginacijski srodnici: status i funkcija čudesnih bića u dijakronijskoj perspektivi hrvatske proze: Emilija Kovač

Prema Kovač (2018) čudesna bića u djelima Ivane Brlić-Mažuranić imaju raznolike uloge, međutim nikada nisu inicijatori radnje. Za primjere autorica navodi Kosjenku koja ima uglavnom dekorativnu ulogu, zatim Regoča i Domaće kojima pridaje utješljivu i zabavnu ulogu, ali nekima pridaje i tragične uloge, poput Vila Zatočenica i Stribora. Ono što Kovač(2018) ističe je dvojnost likova u bajkama Ivane Brlić-Mažuranić, poput polarizacije i kontradikcija, a u želji da se tradicija afirmira likovi su ujedno strašni i simpatični, na dodiru su sa demonskim, ali nisu zli. Dvojnost se još ogleda u Ivaninoj ideji svijeta u kojem postoji sloboda izbora, ali i sudbina koja je produkt kršćanskog nauka, koja je svima predviđena. "Njezina su čudnovata bića socijalne i ideološke kategorije, metafore životnih opredjeljenja koja, na sebi svojstven način- kao politička ideja, definiraju naš životni kontekst, postojeći istovremeno na tragu eskapizma i uključenosti u glavne ideološke tijekove." (Kovač, 2018) Lovrenčić (2012), prema Kovač (2018) navodi kako su vile bića koja, iako dolaze iz svog čudesnog svijeta, korespondiraju sa ljudskim, materijalnim svijetom. Osim toga, Kovač (2018) ističe kako su vile dio ukrasne ljepote Hrvatske. Kovač (2018) objašnjava kako i drugi autori o vilama govore kao o temeljima pozitivnog nacionalnog identiteta i kulture, one su superiorna, autonomna i svijetla bića koja testiraju ideje svog vremena. Tako zaključuje kako je zapravo funkcija vila u pričama Ivane Brlić-Mažuranić promocija tradicije i etičkih vrijednosti, a njezin osnovni ton prosvjetiteljski. Vile kao čudesni likovi iznimno su nam važni iako nisu glavni pokretači radnji, ali su nositelji vrijednosti pojedinog vremena. Kao čudesni likovi spajaju dva svijeta- slobodu izbora i sudbinu. Preispituju ideologiju i odluke koje ljudi donose, aktualnosti, komercijalizaciju, preispituju moral i povezuju i postojanje "nas i njih".

8.2. Konceptcija stranog kao polazište interkulturalnih čitanja Ivane Brlić-Mažuranić: Kornelija Kuvač-Levačić

Kuvač-Levičić (2018) interkulturalnost definira kao prijelaz granica kod kojih najvažniju ulogu ima ono što se nalazi između vanjštine i unutrašnjosti. Proces kulturacije kojeg podupire različitost. S obzirom na to autorica u korpusu djela Ivane Brlić-Mažuranić istražuje *strano* kao onostrano i konstrukciju identiteta protagonista. Kuvač-Levičić (2018) pod "onostrano" u djelima Ivane Brlić-Mažuranić misli na dobre pomoćnike, ambivalentna i prijeteća bića, pretkršćanski likovi potekli iz slavenske mitologije, likovi proizašli iz mašte ponukane krajolikom Kleka. Pod interkulturalnost autorica *strano* također istražuje i kao nepoznato, drugo, izvanjsko- topos putovanja. Pod izrazom "drugo i topos putovanja" Kuvač-Levičić(2018) navodi kako se radi o putovanjima koja likovi u pričama prolaze u pronalasku sebe. Autorica *strano* definira i kao provala nepoznatoga u vlastiti prostor gdje se nepoznato odnosi na likovi koji traže egzil, na povratnike, na one koji pobuđuju stah i nesigurnost starosjediocima. Ponekad njihovi odnosi urode prijateljstvom, ali gotovo nikad se ne stapaju. Kuvač-Levičić (2018) ističe kako je poanta stranog, odnosno pojava stranog u životima protagonista bajki gotovo uvijek pronalaženje samog sebe te vlastiti razvoj. Osim navedenog autorica *strano* istražuje i kao iskustvo otuđivanja moderne i kao odvojena izvornost – preispitivanje vladajuće kulture. Izvornost se u djelima Ivane Brlić-Mažuranić očituje u tradicijskom naslijeđu slavenskog. "...dolazi do preispitivanja vladajuće kulture, a to je hrvatska moderna, sa svojom naglašenom težnjom za "europeizacijom" književnosti i kulture uopće, koju se u tekstovima Ivane Brlić-Mažuranić suočava s elementima kulture slavenskog pretkršćanskog i kršćanskog naslijeđa." (Kuvač- Levičić, 2018). Na kraju, Kuvač-Levičić(2018) zaključuje kako je *strano* u djelima Ivane Brlić-Mažuranić pojam interkulturalnosti gdje je ono što se čini nepoznatim zapravo vlastito i blisko, svakodnevno, izgubljeno izvorno što je nekada bilo dio cjeline te je dobra podloga preispitivanja dominantnih kulturalnih obrazaca, što također preispituje i Ivaninu suvremenost.

8.3.Tema, naratologija, kultura i ideologija pripovijetki i pjesama Ivane Brlić-Mažuranić: Alojzija Tvorčić Kučko

Tvorčić Kučko (2018) osvrće se na djela Ivane Brlić-Mažuranić koja su nastala prije najpoznatijih njezinih djela pa su time bila i pomalo zaboravljena. Radi se o djelima: *Valjani i nevaljani* (1902.), *Škola i praznici* (1905.), *Srce od licitara* (1983.), te *Slike* (1912.). S obzirom na kompleksnost tematskih, naratoloških, kulturoloških i ideoloških elemenata, Tvorčić Kučko (2018) ističe kako se javlja problem identiteta gdje

postavlja pitanja poput "Tko je akter?", "Tko intervenira?", "U odnosu na koga?", "Tko tumači?" "Kome?" i sl. Autorica također ističe kako se u djelima Ivane Brlić-Mažuranić često isprepliću kultura i ideologija gdje kao primjer navodi zbirku *Valjani i nevaljani*. Tvorić Kučko (2018) naratološku strukturu priča Ivane Brlić-Mažuranić opisuje kao jednostavnu, gdje se uz lirsko zapaža i fabularni tijek radnje, a kao specifičnost dodaje dvosložnost imena likova u pričama (Nada, Zora, Ivo, Gliša, i sl.) U ideološkom pogledu, autorica ističe kako su neke pjesme upućene dječacima, neke djevojčicama, neke odraslima, dok su neke usmjerene na religiju i klasu, a neke ističu tada aktualne problematike poput obrazovanja djece, roditeljstva, samohranih majki i dr. Ono što valja istaknuti kao zaključak istraživanja manje poznatih, ali ne i manje vrijednih djela Ivane Brlić-Mažuranić jest to da svakako ima velik doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti jer svojim djelima, kulturološkim i ideološkim segmentima, današnjim naraštajima približava život onog doba.

8.4. Mitološki likovi kao kompozicijska žarišta u Pričama iz davnine i odabranim djelima hrvatskih prozaista: Diana Zalar i Tea Sesar

Zalar i Sesar (2018), kroz djelo *Kako je Potjeh tražio istinu* objašnjavaju kako mitološki likovi, u ovom slučaju lik Svarožića utječu na tijek radnje, izravno ili neizravno te se njihove karakteristike mogu protezati od sadržajnog do strukturnog sloja. Lik Svarožića, iako važan dio radnje, pasivno djeluje te kako tvrde Zalar i Sesar (2018), djeluje na sadržajnoj razini jer se nakon svakog njegovog pojavljivanja (3) mijenja tijek radnje. Osim djela *Kako je Potjeh tražio istinu*, kao primjer spiralne kompozicije za primjer daju djelo *Waitapu*, jer djelo prožimaju tri glavne priče koje glavni lik (dječak Iteo) svojim djelovanjem objedinjuje. Također, autorice ističu kako se u ovom djelu radi o strukturnoj razini jer se miješanju narativni tijek priče sa umetnutim pričama kao dijelom radnje i karakterizacije lika, no ne samo to, već se i neprestano balansira između zbilje i fantastike.

Prema Zalar i Sesar (2018), mitološki likovi ponekad su sredstva inicijacije čitatelja. Oni uz pomoć zemljovida, izmišljenog jezika, obiteljskog stabla predaka, otvorenom pričom traže sudjelovanje čitatelja, nadopunjavanje i razvijanje radnje, izravno se obraćaju čitatelju te postaju, kako tvrde Zalar i Sesar (2018), "vodiči za sve što treba doći do čitatelja". Kao primjer sudjelovanja čitatelja u priči, autorice navode

djelo *Snježni Kralj*, Damira Miloša jer autor poziva čitatelja na sudjelovanje i izravno mu se obraća i postavlja pitanja.

Zalar i Sesar (2018) time zaključuju da mitološki likovi mogu graditi strukturu nekog djela na četiri načina- kao instrument dinamizacije priče, medij za uvođenje čitatelja u priču, premošćivanje vremena i objedinjavanje svjetova. Također ističu kako postoje likovi koji ne izlaze iz okvira sadržaja, postoje likovi koji djeluju i na sadržajnoj i na strukturnoj razini te likovi čija je uloga ključna za strukturu djela. Iz toga autorice izvode zaključak kako su oni likovi koji djeluju i na strukturnoj i na sadržajnoj razini dvostruko kompleksniji i zanimljiviji čitateljima te kao poseban primjer toga navode mitološki lik Parana iz romana *Waitapu* Jože Horvata.

9. BAJKA- MODELI I PRISTUPI

9.1. *Queer bajke ili o otporu prikazivanja rodnih identiteta u suvremenim bajkama: Ivana Buljubašić*

Buljubašić (2018), odmah na početku konstatirala ulogu jezika u svijetu u kojem živimo i stvaramo, odnosno, jezik je ono čime stvaramo svoju zbilju, pa autorica postavlja pitanje "...što je s onim pojavama, radnjama, osobama, doživljajima, koje ne možemo imenovati, koje izmiču našoj jezičnoj kompetenciji, pa tako i svekolikoj doživljajnoj percepciji?" Buljubašić (2018). Queer bajke su zbirka bajki čiji su sadržaj i likovi oblikovani na nestereotipan način identifikacije te time potkopavaju tradicionalan, patrijarhalan oblik društva. Primjeri nekih od njih su *Sivi biser*, S. Solanovića, *Svemirski svitac* B. Pušića, *Kralj Jupi i kraljica Elizabeta I.* Baranovića te *Kraljevna i Zmaj* T. Radovića. Hall (2003.), prema Buljubašić (2018) navodi tri parametra prema kojima je neki tekst *queer* tekst: "*queer* tekstovi dopuštaju kritičaru politiziranje interakcije seksualnosti i identiteta; odbijaju naturalizirati binarnost heteroseksualnosti i homoseksualnosti; historiziraju i lokaliziraju seksualnosti i pretpostavke seksualnog identiteta." Buljubašić (2018), također ističe kako bilo koji tekst koji čitamo s predrasudama možemo shvatiti "nastranim" – ako ga takvim želimo vidjeti, međutim, kada tekst čitamo s određenim predznanjem, a u ovom slučaju modificiranim bajkovitim diskursom, tada su Queer bajke dio postmodernističkog, suvremenog žanra. Zipes (2012.), prema Buljubašić (2018) upozorava da bajke same po sebi nisu odgovorne za proizvodnju rodnih uloga, već su simboličke forme koje pojačavaju autodestruktivne i psihološke obrasce ustaljene u društvu. Ono što Buljubašić (2018) zaključuje i zapravo ističe kao poantu jest to da čitajući *queer* bajke

transformira se tradicionalno društvo i njegov ustaljeni okvir te se pruža uvid u vrijednosti i načine života koji nisu ustaljeni u patrijarhalnom društvu, te najmlađima daje drugačiji i širi okvir svijeta i društva kojeg su i sami dio.

*9.2. Kad princeza pobjegne iz zamka- feminističke bajke
suvremene argentinske književnosti: Vedrana Lovrinović*

Lovrinović (2018) ovaj je rad posvetila ukazivanju na problematiku kanonskih djela te daje kritički osvrt na status junakinja bajki i njihov model ponašanja koji je tradicionalno uklopljen u patrijarhalni društveni poredak. Time otvara pitanje je li moguće da bajke postanu nositeljice emancipatornog elementa. Haase (2004.), prema Lovrinović (2018) ukazuje kako ako bolje posmatramo ponašanje ženskih likova u bajkama, možemo uočiti ustaljene obrasce ponašanja koji vrlo vjerojatno doprinose razvoju stereotipnih uloga najmlađih čitatelja kojima su heroine bajki ujedno i svojevrsni uzori. Osim toga, formiranjem koncepata spolnih uloga najmlađih, ograničavaju se i njihove sposobnosti, a samim time i mogući uspjesi. Lovrinović (2018) među ustaljenim obrascima ponašanja ističe kako su ženski likovi bajki uvijek pasivni likovi koji čekaju da ih netko (muškarac) spasi i pokrene. Ljepota i poslušnost su također neizostavni elementi ženskih likova bajki te one uvijek bivaju za to nagrađene te se time sugerira da je ljepota njihov najjači i jedini adut. Haase (2004), prema Lovrinović (2018) navodi kako će pitanja o kanonizaciji dovesti do rehabilitacije bajki te će se otkriti alternativne bajke u kojima će ženski likovi dobiti novi glas.

Nadalje, Lovrinović (2018) navodi izjave mnogih teoretičarki gdje rezimirano rečeno, nije dovoljno na bajke gledati površno, već uvijek treba uzeti sociokulturno stajalište i sociohistorijski kontekst. Osim toga, autorica ističe kako osim rodnog utjecaja na djevojčice, utječe se i na odrasle žene romantiziranjem ljubavnih odnosa i usađivanjem nerealnih očekivanja. Međutim, neke teoretičarke tvrde kako bajke ne treba gledati niti kao "rodno određene" već "ljudski određene", te da se djevojčice može poticati da se ugledaju na muške likove koji su aktivni.

10. ZAKLJUČAK

Ovaj rad rezimirao je odabrana djela Zbornika Stoljeće *Priča iz davnine* gdje se kroz sedam tematskih jedinica raspravljalo o književnom opusu Ivane Brlić-Mažuranić, njezinom životu, stvaranju, kulturi i vremenu u kojem je živjela i pisala. Ivana je velik dio života provela u prirodi sa domaćim životinjama odakle je crpila ideje za svoja djela. Upijala je odnos životinja i ljudi, njihov govor i odnose i pretakala ih u svoja djela. Živjela je u patrijarhalnom društvu 20. stoljeća gdje su kršćanska načela vladala, moraliziralo se dobro i zlo, nagrade i kazne te su ljudske osobine imale velik značaj. Stoga i likovi njezinih bajki proživljavali su put ka učenju, pokajanju i preobražaju, bili su iznimno moralizirani. Posebice je isticala lik majke, motiv ljubavi i nesebičnosti kao kontrast zlobi i pohlepi. Majka kao stereotipizirani ženski lik, čuvarica ognjišta bila je dio motiva obitelji kojeg je Ivana također isticala kao neizmjerljivo značajan dio priče, odnosno povlači se paralela sa značajem obitelji u društvu 20. stoljeća, kao i sa ženskim ulogama patrijarhalnog društva. Vidljivo je da su svi ženski likovi jako stereotipno prikazani. "Značenje *Priča* tako često proizlazi upravo iz trenja s očekivanom matricom usmene bajke čime se potvrđuje da je stvaralaštvo pisaca autorskih bajki utemeljeno na složenoj, eklektičnoj mješavini utjecaja i prilagođeno njihovoj suvremenosti i vrijednosnome sustavu njihove kulture." Mijić Nemet (2018). Prikazani su kao lijepi i pasivni likovi, spremni napraviti sve za obitelj. Kroz neke likove međutim, tvrde autori da Ivana ipak pruža otpor patrijarhalnom društvu i daje feministički element pod krinkom glavnog muškog lika. Osim ženskih likova, naravno pojavljuju se i muški, životinjski, ali i čudesni. Životinje nisu glavni likovi, uvijek su pomagači, iako sporedni nikad nisu nebitni. Ljudskog su ponašanja te se s ljudima se lako sporazumijevaju. Osim životinja kao pomagača, u bajkama su i čudesni likovi preuzeti iz slavenske mitologije. Između ostalih (Domaći, Mokoš, Svarog) vile također pokretači radnje, spajaju dva svijeta fantastiku i realnost, slobodu izbora i zapisanu sudbinu. Preispituju ideologiju i odluke koje ljudi donose, aktualnosti, komercijalizaciju, preispituju moral i povezuju i postojanje "nas i njih". Dakle Ivana Brlić-Mažuranić svoje je priče pisala kroz prizmu svog vremena, kulture i društva, koristeći fantastične elemente slavenske mitologije kao inspiraciju u tvorbi likova. Time ju se kategorizira u žanr bajki. U ovom radu osvrće se na Proppa, Luthija, Moorcocka i Mendelsoona koji su iznosili svoje definicije bajki i fantazije. Mendelson

je iznio i 4 kategorije fantastike – rubna, upadajuća ,portal i potraga, preplavljujuća te se uspoređivalo te kategorije sa *Pričama iz davnine*. Nadalje, raspravljalo se o književnosti općenito, hrvatskoj modernoj, razvoju dječje književnosti. Kroz *Priče iz davnine* vide se promišljanja o književnoj povijesti, aktualnosti, utjecaju društva, kulture, politike i ideologije vremena na književnost. Složenost percepcije književne povijesti odražava se upravo kroz *Priče iz davnine* gdje se miješaju moderna, secesija, antimodernizam te svaki znanstvenik to može shvatiti iz vlastite perspektive ovisno o tome na koji aspekt se fokusira.

O popularnosti same zbirke, nakladništvu, tržištu, medijima, prijevodima i adaptacijama, što u Hrvatskoj, što inozemstvu -razvojem društva, književna djela se drugačije prihvaćaju ovisno o politici i svjetonazoru društva i njegovog poretka svog vremena. Svjetonazori se mijenjaju, neka djela zadržavaju svoju aktualnost jer se te teme i danas provlače, dok je nekima vrijeme da ostanu dio prošlosti i tradicije i na taj način da ih se i gleda. Odnosno, ostaju dio kulture dok se pišu i stvaraju nove stvari, aktualne i u skladu sa svjetonazorom vremena svog društva koje se razvija. Tako i bajke i djela Ivane Brlić Mažuranić, dio su nezaobilazne tradicije i vrijedno knjiženo djelo iz kojeg se može još mnogo naučiti, ali i u njemu uživati, djelo su koje mogu koristiti i studenti i školarci i predškolci, ali isto tako ne treba okretati leđa novim i drugačijim, suvremenim tekstovima koji nude drugačiji, trenutnu sliku svijeta.

Izuzev svega prethodno navedenog želim naglasiti kako je Zbornik tokom čitavog pregleda i izučavanja mijenjao i formirao moje misli i stavove o Ivani Brlić-Mažuranić kao i njezinim djelima. Shvatila sam kako jedno djelo možemo promatrati iz toliko različitih aspekata, a posljedično tome mijenjati svoje stavove o njemu. Također, smatram da godine i zrelost u ovom slučaju igraju veliku ulogu kao i stupanj obrazovanja ili količina informacija koje imamo o temi, govoreći kako o užem tako i o širem kontekstu. Ono što želim reći jest da je Ivana Brlić – Mažuranić po mom mišljenju jedna vrlo slojevita osoba, uzevši u obzor naravno sociopolitički kontekst u kojem je živjela. Iz privilegiranog staleža jedne žene 20. stoljeća patrijarhalnog društva bila je pomalo feministica, sebično ili ne vidjelo se kroz njezina djela da ugađa istovremeno društvu, ali i kriomice ubacuje poruke ženske snage i slobode. Smatram da iako postoje klasici književnosti koji su dio opće kulture i nose vrijednost te ih valja pročitati, isto tako, književnost je i stvar osobnog ukusa. Bajke Ivane Brlić-Mažuranić bih prvenstveno svrstala u djela za odrasle jer svaka priča ima više slojeva shvaćanja, onaj

prvi sloj je za djecu, bogate su metaforama, progresivne su, sadrže u sebi mnogo slavenske mitologije. Postoji i psihološki aspekt svakog lika i autorice same koji bi se dao izučavati za sebe. Mislim da tu ima jako puno materijala kao što sam navela u radu kroz primjere autobiografije u bajci *Kako je Potjeh tražio istinu*, kroz feminizam u bajci *Ribar Palunko i njegova žena*, kroz sve likove koji se pojavljuju jer su preuzeti iz slavenske mitologije. Voljela bih i samu slavensku mitologiju izučiti što iz osobnih interesa što iz spoznaje da bih tek tada još bolje razumjela i likove u Ivaninim bajkama. Za psihološki aspekt nisam nikako osposobljena, ali bi me jako zanimalo što stručnjaci kažu o njoj s obzirom na stalež, stil života, njezinu želju za većom slobodom kao žene, a na koncu i depresijom od koje je patila zbog koje je na kraju i počinila samoubojstvo. Sada kada su njezina djela dobila dublje značenje mnogo mi je zanimljivije baviti se time nego dok sam bila dijete i nisam razumijevala pročitati njezine bajke. Djela Ivane Brlić-Mažuranić bezvremena su i uvijek aktualna, odrastanje, mijenjanje, poimanje samog sebe, moral, dobro i zlo dio su ljudske vrste i uvijek ćemo moći pronalaziti sebe kroz njezine bajke u kojoj god životnoj dobi te razmišljati o onome što je bilo i što nas očekuje.

11. LITERATURA

Banov,E.(2018): *Nodilova mitološka razmatranja kao arhitektst Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 113-130.

Barišić,A.T (2018): *Odgojni aspekti Priča iz davnine- putokaz k trajnim vrijednostima*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 395-408.

Barović,M; Novosel, M.(2018): *Preplitanje mediteranske i slavenske baštine u Pričama iz davnine na primjeru Domaćih iz bajke*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 273-281.

Batinić, A.(2018.): *Animalno u svijetu bajki Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 17-34.

Brgles,M. M.(2018) :*Društveni i kulturni kontekst fin de sieclea i nastanka Priča iz davnina*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str 201-216.

Brkić Vučina, M.(2018): *Bajka koja to nije- dva pristupa čitanju bajke Kako je Potjeh tražio istinu*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 89-99

Brlić-Mažuranić,I.(2012). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod MiroslavKreža,2021. Dostupno na: (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9601>). (6.9.2021.)

Brozović, D.(2018): *Žanrovski obrasci fantastične književnosti u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 35-46

Buljubašić,I.(2018): *Queer bajke ili o otporu prikazivanja rodnih identiteta u suvremenim bajkama*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. 775-793.

Crnković, M., & Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti: od početaka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.

Dragun, D., Mesarić, J.(2018) :*Uprizorenja Priča iz davnine*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 577-585

Govedić, N.(2018) :*Vodeni element i samocenzura bujica u djelu Ivane Brlić- Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.

Grakalić Plenković, S.(2018): *Zlato i zlatno u Pričama iz davnine*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 323-338

Gruić, I., Rimac Jurinović, M.(2018):*Dramaturški izazovi Priča iz davnine*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 461-476

Jurdana, V.(2018): *Ivana Brlić-Mažuranić na Liburniji*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 131-153

Kos-Lajtman, A.; Lovrić Kralj, S.; Kujundžić, N., ur.(2018) *Stoljeće "Priča iz davnine": zbornik radova*. Uredničke knjige, monografija, znanstvena. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.

Kovač, E.(2018): *Vile i njihovi imaginacijski srodnici: status i funkcija čudesnih bića u dijakronijskoj perspektivi hrvatske proze*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 617-633.

Kuvač-Levačić, K.(2018): *Koncepcija stranog kao polazište interkulturalnih čitanja Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 635-650.

Lovrinović, V.(2018): *Kad princeza pobjegne iz zamka- feminističke bajke suvremene argentinske književnosti*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 795-809

Lüthi, M. (1947). *The European Folktale: Form and Nature* (John D. Niles, Trans.). Philadelphia: *Institute for the Study of Human Issues*

Majhut, B.(2018): *Recepcija i nakladništvo Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić u prvih trideset godina nakon autoričine smrti 1938*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 155-172.

Mijić Nemet, I.(2018): *Tipologija ženskih likova u Pričama iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 75-88.

Milković, I.(2018): *Žena, Majka, Mit: Žena ribara Palunka*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 101-109.

Murtić, E.(2018): *Metodički aspekti i pristupi Pričama iz davnine..* Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 439-449

Pleić Tomić, B.(2018): *Pukotine u "etici srca": Majčinska ljubav i koncept majčinske ambivalentnosti u Pričama iz davnine*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 57-74.

Propp, V. (1928). *Fairy-Tale Transformations. Narrative Dynamics: Essays on Time, Plot, Closure, and Frames*, 73-93.

Tvorić Kučko, A.(2018): *Tema, naratologija, kultura i ideologija pripovijetki i pjesama Ivane Brlić-Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 715-740.

Vignjević, J., Šantić,T.(2018): *Riječi iz davnine i djeca sutrašnjice: otkrivanje značenja arhaičnih riječi iz bajki Ivane Brlić- Mažuranić*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 371-384.

Zalar, D.,Sesar, T.(2018): *Mitološki likovi kao kompozicijska žarišta u Pričama iz davnine i odabranim djelima hrvatskih prozaista*. Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.).

Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić. Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 761-771.

Zima, D.(2018) :*Priče iz davnine i hrvatska moderna: o mitskom secesionizmu, folklornim šarama, neoromantizmu i antimodernizmu.* Kos-Lajtman, A. ; Kujundžić, N. ; Lovrić Kralj, S. (ur.). *Stoljeće Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić.* Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti. str. 249-272.

12. Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____ (vlastoručni potpis studenta)